

کیا ہے بعض اہل لغت (چے) کے حوض جم اور بعضوں نے حای حطی لکھا ہے۔

(۱) احمر | نفع اول ویم لغت عرب است بقول صاحب منتخب معنی سرخ ہم او گوید کہ

فاریان (موتِ احمر) موتِ سخت و قتل را گویند (کہ بجای خود آید) مؤلف گوید کہ

(۲) احمر آمدنِ رخسار | معنی سرخ رو شدن باشد (نودی ۵) از فرسواد روی گلکت پند خزاره

(۱۷۳۱)

ملک احمر آمدن و گوہر احمر و امی احمر و بادہ احمر بجای خودش آید (اردو ۹) (۱) احمر عربی (اردو

میں شمل بقول امیر سرخ تر۔ سرخ۔ (صبا ۵) سرخ ٹھہرا گل رخ سے گل احمر کندن پند

سره نکلا قد موزون کے برابر کندن دم سرخ رو ہونا۔

احمق ریش راست کند و عاقل محاسن | (ریش) صاحبانِ خزینہ و امثالِ فارسی و محبوب

ذکر این کردہ از محل استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ ریش را در عربی زبان محاسن گویند و محاسن

بمعنی خوبی ہم آمدہ پس فاریان این مثل را بجائی زنند کہ مقصود از بیان فرق احمق و عاقل باشد

گویند کہ احمق در آراستن ریش مصروف باشد برخلاف آن عاقل اخلاق و خوبی ہای خود را

آراستہ کند۔ (اردو) و کن مین کہتے ہین (۱) نادان ڈا رہی سنبھاسے تو دانا انگلیوں سے

بگاڑے (۲) احمق کی ڈا رہی مین کنگا تو عاقل کرے خلال " یہ دونوں کہاوتیں معنائاً

فارسی مثل کا ترجمہ ہین۔ یہ بات انسان کی عادت میں داخل ہے کہ جب وہ گہرے خیالات

اور کسی بات کو سوچ میں رہتا ہے تو اپنی انگلیوں سے ڈا رہی میں خلال کرتا ہے اس کو

مطلق پرواہ نہیں ہوتی کہ اسکے ایسا کرنے سے ڈا رہی کی زینت بگڑ رہی ہے۔ جو شخص عاقل

اور غور و فکر کا عادی ہے اسکی تو یہ کیفیت ہے۔ لیکن احمق کو ہمیشہ اپنی ڈا رہی کی زینت

فکر رہتی ہے۔ صاحب محبوب الامثال نے لکھا ہے ”مرد مرے نام کو ناما مرد مرے نام کو“
اس کا یہ مطلب ہے کہ کم ہمت شخص صرف روٹی کی فکر کرتا ہے۔ اور الوالغزم کو ہمیشہ اپنی نام
آدری کی فکر رہتی ہے یہ کہاوت بھی من وجہ فارسی مثل کے ہم مقصد ہے۔

احوال | بفتح اول و سکون حای حقی۔ بقول بہا جمع حال و بجای مفرد نیز مستعمل مؤلف

گوید کہ لغت عربی است بمع حال و حالۃ (۱) فارسیان جمع را یعنی واحد و برای جمع احوال
گفتہ اند کہ جمع الجمع باشد و با معادرتعدوہ فرس ہم استعمال کنند (ظہوری سے) مردم
و جدا یہا نندار و پرش احوالم پڑہ می باش کو چشم توقع بیوفائی را پڑہ اولہ سے) آسمان بگرفت
و ج و حسیض پڑہ از شب و فراز احوالم پڑہ (۲) احوال و فارسی معنی حالت و طاقت ہم
آمدہ چنانکہ گویند احوالم چہ ماندہ است کہ بگویم صراحت این بلا احوال ماندن می آید
(معن تاثیر سے) ای کردہ حال خو و عیان از صورت احوالہا پڑہ آئینہ و ارستیت تغیر ہا در
حالہا پڑہ (اردو و) (۱) احوال (عربی۔ اردو میں مستعمل) بقول امیر حال کی جمع فرماتے ہیں
کہ اردو میں واحد ہی کی جگہ مستعمل ہے یعنی کیفیت (جہرت سے) کہنے کو میری ہی
کچھ آئے تھے سوا اس کے حضور پڑہ دیکھتا احوال کیا میرے طرفداروں کا ہے پڑہ غالب
سے) غالب تر احوال سادین گے ہم اونکو پڑہ وہ سن کے بلالین یہ اجارہ نہیں کرتے پڑہ
(۲) حالت۔ عربی۔ اردو میں مستعمل) بقول آصفیہ (موتش) جان۔ طاقت جیسے
پڑہ کپڑے میں حالت نہیں رہی۔

احوال | بفتح اول و سکون حای حقی۔ استعمال۔ صاحب صنفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معنی

وجود حالت چنانکہ نقی کمرہ گوید (۵) تو رگل
 می خرامی جام می بر کف چہ می دانی بکہ احوال
 تہیدستان پاد رگل چہ می باشد (ارود) احوال
 ہوتا جیسے تم کیا جانو اوس وقت میرا احوال
 کیا تھا

احوال ہم خوردن | مصدر مصطلحی - صد سخن سر کرد اما یک سخن نشنید و رفت ب

صاحب روزنامہ بجوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ
 قاجار آورده کہ معنی بیمار شدن است معاصرین

عجم تصدیق این کنند (ارود) بیمار ہونا - (ارود) (۱) کیفیت دریافت کرنا - (۲) احوال

احوال پرسیدن استعمال - صاحب تصنیفی پرس کرنا آتش (۵) غیر سے احوال پرس یا

ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ تم ہے مری بگوش گل ملیں کی سنتا ہے

(۱) استفسار حال کسی کردن بطور عام چنانکہ زبان خار سے ب

عارف تبریزی گوید (۵) از من احوال بکار بندہ این

خانہ پیرس بکہ چو صورت خبر نیست ز صور

خوش ب (ظہوری ۵) دل بدخواہ تو خون

باد پیرس احوالہم بچون گویم کہ جدا از تو

ظہوری چونت ب (۲) بہ تحقیق ماخیرت

از قیادہ کردن پیدامی شود چنانکہ صاحب گوید

مصطلحی

<p>احوال دل گرفتگی از کسی استعمال</p>	<p>۵) میوان خواند از چین خاک احوال ملو</p>
<p>حال دل کسی دریافت کردن باشد چنانکه خالص صفا ہانی گفته (۵) تو خود می آفت</p>	<p>بکہ پیش یار حرم بر زمین افتاده است (۵) دارو چہ سے احوال معلوم کرنا۔</p>
<p>دہا چہ گویم گویند روز محشر اگر احوال دل از</p>	<p>احوال خوب نبودن استعمال یعنی</p>
<p>دل کی حالت دریافت کرنا</p>	<p>بیمار بودن معاصرین عجم در روز مرہ خود استعمال گیرند (۵) (ارو) دل کی حالت دریافت کرنا</p>
<p>احوال ویدن استعمال صاحب</p>	<p>این می کنند و ناصرالدین شاہ قاجار در سفرنا</p>
<p>اصنی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف</p>	<p>خود استعمال (احوال خوب نبود) معنی (بیمار)</p>
<p>گوید کہ مشاہدہ کردن حال و واقف شدن</p>	<p>بودم کردہ و صاحب روزنامہ این را آور</p>
<p>مارا چہ حال گر چہ پریشان</p>	<p>(ارو) مزاج درست نہونا۔ بیمار ہونا۔</p>
<p>تری آری ترا کہ گفت کہ احوال ما بین</p>	<p>طبیعت اچھی نہ ہونا۔</p>
<p>دل دانہ است تا بجگر آتش آہ</p>	<p>احوال دانستن استعمال۔ صاحب اصنی</p>
<p>سرود احوال ما بین کہ چنان دانہ در گرفت</p>	<p>ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ</p>
<p>احوال کا مشاہدہ کرنا۔ احوال کو</p>	<p>واقف حال بودن (فازسی سے) یا رہتر (ارو)</p>
<p>واقف ہونا۔ حالت دیکھنا۔</p>	<p>زمن احوال مرامی دانہ من چنان غیب خود</p>
<p>احوال شدن استعمال صاحب اصنی</p>	<p>از آئینہ پنهان دارم (۵) صاحب اصنی</p>
<p>ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید</p>	<p>چون مرہ احوال مرامی دانی نشود خواب گرا</p>
<p>کہ از سندش پیدا است کہ مختتم کاشی (احوال</p>	<p>پردہ بتیائی تونہ (ارو) حال سے واقف ہونا</p>

<p>چپ شد) را یعنی آنچه نوبت رسید استعمال کرد کند مؤلف گوید که مانند این را بر احوال است پس مجرد (احوال شدن) چیزی نیست احوال فهمیدن استعمال - صاحب اصفنی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که نفهم آوردن واقف شدن از احوال باشد چنانکه تنهای شهرستانی گوید (س) میتوان از ضعف تن فهمید احوال مرا چه می کشد این تمام موصورت حال مرا چه (ارود و) احوال سے واقف ہونا -</p>	<p>دل گرفتن (نقل کرده ایم و صراحت معنی هم بعد از آنجا گذشت پس (احوال کسی گرفتن) بدان معنی آوردن تقاضای سندی کند و بخاطر روزمره معاصرین معنی (دریافت حال کردن) توان گرفت و پس سندی دیگر در کار است (ارود و) حالت دریافت کرنا - احوال دریافت کرنا -</p>
<p>احوال گذشتن بسختی استعمال - صاحب اصفنی ذکر (احوال گذشتن) کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که از سندی پیش کرده اش (احوال بسختی گذشتن) پیدای شود یعنی حال کسی مبتلای سختی بودن و نسیم الحال بودن کسی (فقا) مشدی (س) بی تو از بسکه بسختی گذرد احوال سنگ بر سینه زند آینه از مثالم (ارود و) بری حالت میں بسر ہونا -</p>	<p>احوال کسی گرفتن استعمال - بقول صاحب اصفنی و بہار (۱) یعنی استفسار احوال کردن و بہ بیمار و رسیدن صاحب بحر عجم و وارسته گوید کہ (۲) خبر حال او پرسید ہم - سند اصفنی و بہار و وارسته از خالص صفا پانی است (س) تو خود ای آفت و با چه گویم بگو چه روز محشر اگر احوال دل از ما گیرند صاحب انند با سنا دہمین شعر ذکر ہر دو معنی</p>
<p>احوال گفتن صاحب اصفنی ذکر این کرد</p>	<p>صاحب انند با سنا دہمین شعر ذکر ہر دو معنی</p>

از معنی ساکت مؤلف گوید که بیان احوال عجمی شود چنانکه سیج کاشی گوید (۵) مارا
 کردن است (نقی کمره ۵) پیش او احوال کدام وقت و چه احوال مانده است پند
 جان مبتلا ناکفته اند به حال مازنی زبانی با جان رفت پیش و چشم به دنبال مانده
 مانا گفته اند (اردو) احوال بیان کرنا - است (اردو) حالت رہا - جیسے وقت
 احوال ماندن | استعمال صاحب معنی رہا اور نہ حالت رہی جو کچھ عرض کر سکین
 ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که (فقرة آصفیة لفظا حالت پر) اب کپڑے میں
 باقی ماندن طاقت باشد و تصدیق این از معاصر حالت نہیں رہی نہ

احول ایضاً اول و اولت عربت بقول صاحب منتخب کچ چشم که آنرا بقاری
 (کاثر) برزای فارسی گویند فرماید که آنچه مشهور است که احوال نظری یکی رادومی بنید غلط
 است اما احوال که به تکلف چشم رنج کند اکثر اوقات یکی رادومی بنید (آهنی) ما بحیرتیم و بعضی
 احوالان ماورزا و رادیده ایم که هر یک چیز را می گفتند که دو نظری آید مردی از نظر ما گذشت
 که چون دست بر چیزی درازی کرد اکثر خطای کرد صاحب تحقیق گوید که کسی که به تکلف چشم
 رنج می کند و رادومی بنید آنهم احوال نیست و فارسیان احوال کچ چشم گفته اند (ابوالفرح
 رونی ۵) باقیها شگوفه آورده در است چون چشم احوال در (سلطان ساوجبی
 ۵) زگس شوخ و گل باقلی امروز باغ پند چون و چشم اندکی آهمل و دیگر احوال پند (انوری
 ۵) نطق پیش قلش لال بود چون اجزش پند عقل پیش نظرش کج نگر و چون احوال پند صاحب
 مؤید هم احوال یعنی کاثر آورده صاحب غیاث بحواله منتخب درست نوشت که احوال کسی

کہ ایک چیز راو و بنید اما بعض شعری فرس احوال را بہ ہین معنی آورده اند شاید بقول
اہل لغت مقصودشان از احوال مصنوعی و تکلفی باشد چنانکہ (عاقظ شیرازی گفتہ ہے) **۵**
پاک بین از نظر پاک بمقصود رسیدہ احوال از چشم دو بین در طمع خام افتادہ فارسیان استعمال
این بامصدر شدن کردہ اند و عجیبی نیست کہ بامصادر و گیر ہم باشد (ارو و) احوال (عربی
ارو و بین مستعمل) وہ شخص جو ایک چیز کو دو دیکھے (آتش **۵**) احوال کی آنکھ سے ہون میں
سو دانی دیکھتا ہے و زلفین یا رکی نظر آتی ہین چار سانپ (نام **۵**) ایک ہی دیکھے ہین
جن کی بصارت ہے درست ہے نور توحید سے ہین دیدہ احوال خالی ہے امیر نے اسی نظا
کے حاشیہ میں صراحت فرمائی ہے کہ جب کسی وجہ سے دونوں آنکھوں کی رطوبت جلید تہ
میں بوجو طبقات چشم کے وسط میں واقع ہے اور محل بصر ہے پوری پوری مخالفت واقع ہوتی
اور اپنی جگہ سے ہٹ جائے یعنی ایک اوپر کو چڑھ جائے اور دوسری نیچے کی طرف آ رہے
یا صرف ایک ہی آنکھ کی رطوبت مذکورہ اپنی جگہ سے ہٹ جائے اور دوسری آنکھ کی اصلی
حالت پر رہے تو ایک چیز دو دکھائی دے گی اس لئے کہ مجمع النور محل اتصال عصبہ مجوفہ جہان
دونوں آنکھوں کی بصارت آ رہتی ہے) سے دونوں آنکھوں کے عصبہ مجوفہ میں فرق پڑ جائے گا
اور تلے اوپر ہونے کی وجہ سے بالضرور ایک چیز دو دکھائی دے گی اس فرض کو حمل کہتے ہین
صاحب آصفیہ نے ڈھیر لکھا ہے ہندی راج ہین - احوال - بھینگا - و نظر -

احول شدن | استعمال یعنی دو بین کہ احوال نہ شویم ہے در نظر داشتن آئینہ تدبیر بود
شدن چنانکہ ظہوری گوید **۵** دیدہ عکس کو ہم (ارو و) احوال ہونا۔

احیا | بقول بہار زندہ کردن فرماید کہ بالفظ کردن مستعمل مؤلف گوید کہ بالکسر لغت عرب است۔ بقول صاحب منتخب زندہ کردن و در فراخی نسبت شدن و در باران شدن و بفتح زندہ ہا و قبیلہ ہا کہ جمع حی باشد (انتہی) فارسیان معنی حاصل بالمصدر یعنی زندگی استعمال می کنند و با مصداق متعددہ فرس مرکب سازند (ارو و)۔ زندگی (فارسی) اردو میں مستعمل بقول صاحب آصفیہ (مونث) ازیت۔

<p>احیا آموزش استعمال صاحب آصفی</p>	<p>مجاورہ اردو میں اس کا استعمال لازم سے ہے</p>
<p>ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معلوم کردن حقیقت زندگی و تعلیم یافتن طریقہ زندگی (سلمان ساوجی سے) عقل از روش</p>	<p>جیسے آپ کے پڑھنے سے اس قصیدہ میں جان پڑگنی۔</p>
<p>رای تو آموختہ قانون پیر روح از اثر لطف تو</p>	<p>(۱) احیا کردن (استعمال) صاحب آصفی</p>
<p>آموختہ احیا (ارو و) زندگی کی حقیقت معلوم کرنا۔ زندہ رہنے کا طریقہ سیکھنا۔</p>	<p>ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معنی زندہ کردن است (صائب سے) چون زمین مردہ کز ابر گرد و تازہ روئے از عرق روی تو حیا</p>

<p>احیا دادن استعمال - صاحب آصفی</p>	<p>می کند آئینہ را بچہ مؤلف گوید کہ از ہمین بند</p>
<p>ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ</p>	<p>مصدر اصطلاحی</p>
<p>در رونق فرودن (امید رازی سے) ای کرده</p>	<p>(۲) احیا کردن آئینہ را معنی زندہ کردن</p>
<p>بنوک خامدانشای عظام پڑوی دادہ بنطق نامہ احیای کلام پڑ (ارو و) جان و الدنیا</p>	<p>در روح در قالب آئینہ کردن است کتایہ باشد از روشن کردن و جلادادن آئینہ یا پیداکردن</p>

(۱۷۴۰)

آئینہ (ارو و) (۱) زندہ کرنا۔ زندگی بخشنا۔ (۵) این نشوی از خطر مرگ ظهوری پو ایحای

(۲) آئینہ کو روشن کرنا۔ جلا دینا۔ آئینہ بنانا۔ بقائی نہ کنی گرنہ قنای پو (ارو و) بقا حاصل کرنا

(۱) ایحای نمودن | استعمال - صاحب قصبی ایحای بی تابی کردن | مصدر اصطلاحی

ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ مراد

ایحای کردن است کہ گذشت (حزین صفہانی) - اضطراب کردن چنانکہ ظهوری گوید (۵) بہ مشق

نثر اکثر لیالی را بعبادت ایحای نمود۔ بخیا

ما از ہمین سند مصدر اصطلاحی - - - - - گر پس مردن کنم ایحای بتیابی پو سبحان اللہ

(۲) ایحای نمودن لیالی را | پیدا میشود مضمون نازکی آورده کہ بعد مردن تاب و لوا

کہ شب زندہ داشتن است بمعنی ہمہ شب بیدار باقی نماند و ہمین است ایحای (بی تابی) دار

بودن فارسیان عابدان را بصفت رشب بیقراری اور بتیابی ظاہر کرنا۔

زندہ دار) آورده اند و زندہ نمودن شب ایحای دین | اصطلاح - بمعنی اشاعت

کنایہ باشد از (ہمہ شب بیدار بودن) (ارو و) دین است چنانکہ انوری گوید (۵) از پئے

(۱) دیکھو ایحای کردن (۲) شب بیدار رہنا۔

پہر عبادت کرنا۔ صاحب آصفیہ نے رشب خنک توزین را پو (ارو و) دین کی اشاعت

بیداری کا ذکر کیا ہے۔ کہہ سکتے ہیں۔

ایحای بقا کردن | مصدر اصطلاحی معنی ایحای مردن کردن | استعمال - طریقہ

بقا را زندہ کردن کنایہ باشد از بقا یافتن (ظہور) مرگ را زندہ کردن کنایہ باشد از آماؤ مرگ

(۱۷۴)

(۱۷۴)

بودن (ظهوری ۵) بزم نشاط از دیگران	می کنم عیسی وی خوش کرده ام (دار و)
پهر عی خوش کرده ام (چایا سے مردن	مرنے پر آمادہ ہونا۔

الف مقصوره باخای مجمه

اخ | بقول صاحب برهان و جامع و ہفت بفتح اول و سکون ثانی (۱) یعنی آفرین باشد کہ مراد تحسین است (۲) در ترجمہ و تائیف نیز گویند و در عربی یعنی برادر۔ خان آرزو در سراج این را مخفف (آخ) یعنی خوش آورده و صاحب ناصر و شمس و غیاث بر معنی اول قانع صاحب رشیدی و جهانگیری فرماید کہ ہمان (آخ) یعنی کلہ تحسین۔ صاحب سروری ہمزبان رشیدی و ذکر این بذیل (آخ) بالف محدودہ) کردہ مؤلف گوید کہ بتلاش سندان ہچمان قاصرماندیم کہ در محدودہ و این آواز سیت کہ برای تحسین و آفرین از زبان اہل عجم می برآید و اکثر استعمال بفتح اول تکرار نظایافته شد و بعد و در گذشت نتیجہ لب و لہجہ بعض مقامات باشد و استعمال یعنی دو تم بسیار کم و معاصرین عجم ازین سکوت و زرنہ۔ (۱) و (۲) دیکھو آخ۔ (۳) دیکھو آہ۔

اخ استعمال۔ تکرار کلہ گذشتہ بقول	ہم گنتہ میشود و بضم ہر دو ہمزہ در وقت نہایت
صاحبان برهان و سراج و بحر و سروری و	خط ولذت و خوشی گویند۔ صاحب ناصر و
رشیدی و ہفت و جهانگیری بفتح ہر دو ہمزہ و	بر معنی اول قانع ہچمین صاحب شمس بر معنی
سکون ہر دو خلا یعنی خوش خوش باشد کہ عبری	دو تم۔ مخفی مباد کہ آخ آخ بالف محدودہ بجا
بج گونید (۲) گاہی در مقام تائیف و تحسیر خودش	معنی دو تم گذشت بنجیال با غیر محدودہ

<p>اصل است و محدودہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی اول نیامدہ (ارو و) (۱) و ۱۵۵ و ۱۵۶ دیکھو آخ ازینجاست کہ استعمال (آخ آخ) بالمعنی (۲) آہ آہ دیکھو آخ آخ۔</p>	
<p>اختیار استعمال - بقول صاحب اصفیٰ بالکسر (۱) خبر دادن مؤلف گوید کہ لغت عرب است (۲) بالفتح جمع خبر ہم (کذافی المنتخب) فارسیان نمبر اول را بمعنی حاصل بالمصدر نمبر دوم بمعنی تاریخ و احوال و واقعات استعمال کنند و با مصداق فارسی ہم آورده اند (۳) تاریخ (۱) مخبری - مونث - بقول صاحب اصفیٰ خبر سانی - جاسوسی - گویندگی - (۲) تاریخ - عربی - اردو میں شتمل) بقول صاحب اصفیٰ اس فن کا نام جس میں واقعات عظیمہ کا حال مندرج ہے (مونث) احوال - دیکھو احوال</p>	
<p>اختیار برک استعمال - باضافت امیر و وزیر عمر گذشت پڑچہ سو خواندن اختیار بمعنی واقعات و احوال برک و اخبار و بیخ و منطق (ارو و) تاریخ پڑنا تاریخ برک - این متعلق است بمعنی دوم اخبار کردن استعمال - صاحب اصفیٰ لفظ اخبار کہ گذشت (انوری ۵) کہ قلم پیش ذکر این کرده اند معنی ساکت مؤلف تو از اخبار برک ساندہ اند پیش قرآن یاد گوید کہ بالکسر بمعنی مخبری کردن و خبر دادن کردن لوح ابجد کرده اند (ارو و) برک است چنانکہ کمال اصفہانی گوید (۵) کا احوال (مذکر) خود بنید از م از بغل گر بہ پکنم از ما جہا</p>	<p>(۱۵۸۱)</p>
<p>اختیار خواندن استعمال - فن تاریخ و سیر ہوش اخبار (ارو و) مخبری کرنا خواندن باشد (انوری ۵) چو در تاریخ خبر دینا۔</p>	<p>(۱۵۸۱)</p>

اخبون | بقول برهان بابای ابجد پروزن مخبون میوه نباتیست صحرائی مانند سرفعی
 و بیج آن از انگشت باریکتر و بزرگ سیاه بود گویند گزیدن جانوران را نامفست و بعبری
 اس الافی خوانند و بجای بای ابجد یای حلی هم بنظر آمده است - صاحب جامع و هفت
 هم ذکر این کرده صاحب محیط این را بجای حلی (اخبون) نوشته گوید که بفتح همزه و سکون
 حای جمله و بنجای معجزه نیز لغت یونانی است بمعنی سرفعی و آن شکر گیاهی است شبیه سرفعی
 و بی ساق و نبات آن خشن و شاخه های آن کوچک و ثمر آن با سرفعی شباهت دارد - گرم و
 اول و تر و رووم - در بول و حیض و شیر و عرق صورت خارش و جوشش بدن میصلح آن
 شیر است - پس معلوم میشود که فارسیان تحتانی را خلاف قیاس با بای موصوفه بدل کرده
 (اخبون) کردند یا غلطی کا تبین و لغت یونانی تحتانی را موصوفه کرده (ارو) ایک
 قسم کا جنگلی میوه جو سانپ کے سر کے مشابہ ہوتا ہے - (مذکر)

اخت | بقول برهان و هفت بضم اول و سکون ثانی و فوقانی بمعنی مثل و مانند
 قرین و نظیر باشد و در عربی خواهر را گویند و بعضی بعضی اول نیز عربی میدانند صاحب
 اند صراحت کند کہ این لغت عربی است بمعنی خواهر و فارسیان این را مجازاً بمعنی مثل و مانند
 و نظیر استعمال کنند مؤلف گوید کہ اکثر کتب صرف عربی کہ در فارسی زبانند فارسیان
 و آو اخت ضمه و الف را اخت فتح و یا اخت کسره آورده اند و این مجاز معنی حقیقی
 باشد در زبان فارسی (ارو) مثل (عربی - اردو) میں شامل بقول صاحب اصفیہ
 موافق - برابر - سب صفون میں مساوی -

اختا سہیل

اصطلاح - بقول صاحب شمس استعمال فارسی است مراد از ان دو ستارہ کہ عرب شعری گویند صاحب مؤید این را بذیل لغات غرب آورده فرماید کہ همان دو ستارہ کہ عرب آنرا شعریان خوانند صاحب محیط محیط بر لفظ شعر صراحت کند کہ این دو ستارہ باشند آنکہ در برج جوزا طلوع شود در زمانہ شدت حرارت نامش شعری کہ آنکہ در ذراع طلوع گردد موسوم است بہ شعری الشامیہ و معنی لفظی (اختا سہیل) دو مانند سہیل باشد - یعنی شبیہان سہیل - مخفی مباد کہ بقولش (ذراع) نام منزلی است از منازل قمر کہ در برج آسہ باشد و بقول بعضی دیگر صاحب انند بر شعریان گوید کہ از دو شعری عبور و غمیصا مراد است کہ آنرا شعرای شامی و شعرای یانی ہم گویند - صاحب قاموس بر لغت شعر ذکر این کرده و استعمال این بہین معنی در عربی موجود است - بخیاں صاحب شمس خطا کرد کہ این را بذیل فارسی ذکر کرد (ارو) دو خاص تارون کوناریسون نے (تھا سہیل) کہا ہے - جن میں سے ایک کا نام عربی میں شعری الیمانیہ ہے اور دوسرے کا نام شعری الشامیہ -

اختر

بقول برہان بروزن افسردا) معنی کوکب و ستارہ صاحبان سروری و ناصری و سراج و وارثہ و جامع و ہفت ہزار ہاش - صاحب ناصری شعر نظامی را کہ خان آرزو بر (ممبر ۴) آورده است متعلق بدین معنی قرار می دہد - بہار گوید و صاحب انند بر نقش قدس پوید کہ بدین معنی و اثر و ن از صفات اوست و اشک و گل و نمک از تشبیہات او و بالفاظ اقتادن و شمر دن مستعل مؤلف عرض کند کہ استعمال این با مصداق غیر آن در لطقات میا

(۱) ابوطالب کلیم (۵) اشک اختر همه از دیده گردون بچکد بمصلحت نیست که دودی بکند مجرمان
 (۲) اوله (۵) ایتد کام یافتن از روزگار مانده فکر گلاب از گل اختر کشید نیست (۳) ناصر علی
 (۴) ندانم هر شب از شوق که امی شور محشر با بزمک در پردای خواب می ریزد اختر با
 بنیال اصل این (اکثر) بجاف عربی و ضم اول - لغت زبان سنسکرت معنی بلندفاریان
 بقاعده خود کاف عربی را با خای مجمه بدل کردند چون شاما نچه و شاما کچه - کذا فی القواعد
 و ضمه اول را بفتح بدل کردند و این هم تصرف است پس اختر مقرر است معنی کوب
 و تاره که بلند می باشد مخفی مباد که بقول صاحب ساطع اکتارنا بالضم مصدر است
 معنی افراختن و بلند کردن و اکتارو بالضم افزاننده و بلند کننده و از همین مصدر باشد
 (اکثر) ماخذ (اختر) و الله اعلم (النوری ۵) ای از بجل چنانکه زهر آفرید و جان بای
 از شرف چنانکه زهر اختر آفتاب (دوله ۵) بوسند اختران فلک متر اغنان بگیند
 سروران جهان مترار کاب (ارو) اختر (فارسی ارومین ستمل) بقول امیر (نگار)
 نجم - تارا (صبا ۵) اشدره تیرگی شب فرقت کی اے صبا بچمکا کوئی فلک په نه اختر
 تمام رات ب:

(۲) اختر - بقول صاحب برهان و هفت معنی رایت و علم نیز آمده - خان آرزو در سران
 و صاحبان ناصری و وارسته و هفت و جامع و جهانگیری و بهار بهزبانش و صاحب رشیدی
 از خیر و سنده (۵) هر طریقی کا اختر او رو نهاد بفتح دوید و در دولت کشاد و صاحب
 سروری از فردوسی سنده آورده (۵) بتازید کاید بنزدیک شاه بچو ترکان بیدند اختر

براہیڈ (ولہ ۵) چنین گفت ہومان کہ این اختر است پیکر نیروی ایران بد و اندر است پیکر
مؤلف گوید کہ ماخذ این بہان (اکثر) است کہ بر نمبر (۱) صراحت آن کردہ ایم واضح بار
کہ بر سر علم لشکر پارچہ باشد و بر ان نشان ہلال و اختر قائم کنند عجیبی نیست کہ بدین وجہ ہم
علم را اختر گفتمہ باشد (ارو) علم (عربی - اردو میں مستعمل) بقول صاحب آصفیہ (مذکر)
مجنڈا باوٹا - نشان - رایت (دوق ۵) ساتھ اپنے ہے اب فوج الم اور زیادہ پیکر
تو بھی بلند آہ علم اور زیادہ پیکر

(۳) اختر - بقول بہان و ناصری و جامع و ہفت معنی بہت و طالع - صاحب جہانگیری
برای این معنی از حکیم فردوسی سندی آوردہ (۵) من امروز بر اختر گرم سبب پیکر
نمایم برستن نہیب پیکر من از اختر گرم چندان تر از پیکر برسیم کہ نیزم نباشد نیاز نہا ہم سندی
صاحب بدست آوردہ ایم (۵) دشمن از صحبت ما کامروای خیزد پیکر بر مراد و گران
سیر کند اختر ما پیکر (سعدی ۵) بلند اخترت عالم افروختہ پیکر زوال اختر و شمنت سوختہ
بنجیال ما این مجاز معنی اول است کہ نزد بہتین تعلق بہت و طالع از اختران است
و بس (ارو) طالع (عربی - اردو میں مستعمل) بقول صاحب آصفیہ (مذکر) بہت
نصیب - قسمت - آپ فرماتے ہیں کہ نجومیوں کی اصطلاح میں ذہ برج یا درجہ جو
مولود کی ولادت یا کسی سوال کے استفسار کے وقت افق شرقی سے نمودار ہو - دو از وہ
طالع میں سے ہر ایک کا اثر سعادت اور نحوست میں جدا جدا ہے (امیر ۵) کیونکہ بہت
نہ اسکی نظر سے گرے ہوئے نہ ہم سے ہمارے طالع بد میں پھرے ہوئے پیکر

(۴) - اختر - بقول صاحب برہان و ناصرہ و جہانگیر و ہفت معنی فال و شگون صاحب سروری از فردوسی سدا آورده (۵) کی اختر کی گفت از ان پس براہ پکر نیان ہریم سرساوہ شاہ پ صاحب سراج گوید کہ ہندو شاہ این را معنی فال گرفتہ - و (اختری) منجم و فال گیر را گویند و اختر را معنی فال پنداشتہ اند و آن بجاست - صاحب جامع صراحت مزید کند کہ معنی فال نیک است مؤلف گوید کہ فال و شگون - پیشین گوئی است و فارسیان بین وجہ فال گو را اختر کی گفتند کہ تعلق فال ہم از نجوم و رطل باشد پس اختر معنی فال گرفتن غلط نباشد بھم مانیا کہ خان آرزو چو ابر صا جہان لغت فرس اعتراض کردہ اپنے صاحب جامع این را بفال نیک مخصوص کند البتہ خلاف اتفاق متحققین است صاحب انوار سہیلی آورده (۵) ای مبارک پی شہنشاہی کہ حاصل می کنند پد اختران و تہ سمان از طلعت نیک اختر کی معنی مبارک کہ این ہم مجاز معنی اول است کہ گذشت (ارو و) فال عربی - اردو میں مستعمل بقول صاحب آصفیہ (نوٹ) شگون - شگون - غیب کی بابت پیشین گوئی - (امیر) جب نظر کیجئے اس قرعہ کو ہے فال نئی بیہ وہ چو پڑھے کہ ہر باتہ ہے یان چال نئی بیہ

(۵) اختر - بقول صاحب برہان و جامع و ہفت نام فرشتہ ایست موکل کرہ زمین صفا سراج بحوالہ قوسی ذکر این معنی کردہ فرمایہ کہ بعضی بیت شیخ نظامی را باین معنی حل کردہ اند - (۵) بسا فالی کہ از بازیچہ برخاست پد چو اختر و گذشت آن فال شد راست بیہ و ظاہر است کہ مصرع ثانی بران تقدیر بسیار نامیغا و نامیغانہ می شود (اتہی) صاحب غیاث گوید کہ این فرشتہ ایست کہ در عالم - آمین آمین گویان می گردد ہر دعا یکہ آمین او برابری شود با جابت میرسد

(انوری ۵) دور نبو و کین زمان و مجلس حکم قضاۃ بر زبان چرخ و اختر لفظ اشہد میر و وہ
مؤلف گوید کہ ورین شعر اختر را معنی نمبر (۱) ہم متعلق توان کرد۔ الحاصل ماخذ این همان
(اکتر) است کہ تفصیلاتش بر معنی نمبر (۱) گذشت (ارو ۵) ایک فرشتہ کا نام فارسی زبان میں
اختر ہے جو کہ زمین کا موکل سمجھا جاتا ہے۔ (مذکر)

(۶) اختر۔ بقول صاحب برہان و جامع نام کی از منازل قمر حیف است کہ سندی بدست
نیامد و ماخذ این همان اکتر باشد کہ بر نمبر (۱) ذکرش کردہ ایم (ارو ۵) منازل قمر سے ایک
منزل کا نام فارسی میں اختر ہے۔ اردو میں بھی انھیں معنون میں اختر کہہ سکتے ہیں (نوٹ)
(۷) اختر جان آرزو و سر ج گوید کہ تخلص شیخ سیدی اللہ کہ ورین جزو زمان شاعر
بسیار گوی خوب مثل او کم است پیشتر عالی تخلص می کرد و چون این تخلص بتبدل دید اختر
تخلص نمود سلمہ اللہ تعالیٰ۔ مؤلف گوید کہ خان آرزو چہ خوش یاد کاری از برای معاصر
خود قائم کرد و رجبہا اللہ و بر سلاک او تو انیم عرض کرو کہ از معاصرین ماہم اختریت کہ بلند نشان
مؤلف امیر اللغات (امیر غنائی) مخفور است و در اردو زبان خیلی شیرین بیان و در محاورات اردو از معاص
ما۔ سلمہ اللہ تعالیٰ (ارو ۵) اختر ایک نامی شاعر کا تخلص جو خان آرزو کے معاصرین ہی
گزرے ہیں اور ہمارے معاصرین میں ہی ایک مستند شاعر ہیں امیر مرحوم کے فرزند رشید
مولوی لطیف احمد اختر۔ مینائی۔

اختر اع | بقول بہار چیری نو پیدا و رون و بان لفظ کردن مستعمل مؤلف گوید کہ کبیر اول
و تہای نو تہائی لغت عرب است بقول صاحب منتخب شگافتن و نو پروں آوردن۔ فارسیان

این را با مصداق مستعمله فوس مرکب کرده استعمال کنند و بدون مصدر یعنی حاصل بالمصدر (اوروی) (۵) در شیوہ اختراع و ابداع و با تباب و توان آفرینش و (اروی) اختراع (عربی) - اردو میں مستعمل بقول امیر (نگر) نئی بات پیدا کرنا۔ جی سے جوڑنا۔ ایجاد (آتش ۵) آتش یہ شاعران کا فقط اختراع ہے و رخسار گنج ہین نہ تو گیسوی یا رسانی و (فقیرہ امیر) فہم میں روز بروز نئے صنایع کا اختراع ہوتا جاتا ہے۔

اختراع فرمودن | استعمال صاحب عشق کہ یارب ہمیشہ بادہ بہر کس کہ بود طرح آصفی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف خوشی اختراع کرد و (اروی) اختراع کرنا۔ گوید کہ یعنی ایجاد کردن است سندش از آژاد بقول امیر ایجاد کرنا۔ نئی بات بکالنا رندہ بلگرامی است (فقیرہ) تاریخی است کہ از شکل کرتے رہے اختراع آپنی و تقلید نہ کی کبھی کسی و اصابع اختراع فرمودہ و تھا کہ یہ بیضا نمودہ (میر ۵) چلن سینہ شگانی کا بتا یا سوگوار پون (اروی) دیکھو اختراع کرنا۔

اختراع کردن | استعمال - مراد اختراع اخترا فروختن | استعمال صاحب معنی (۱۷۵۱) فرمودن کہ گذشت (ظہوری ۵) ابروی ذکر این کرده از معنی ساکت و از سعدی شیرازی اختراع زبان کرشمہ کرد و صد و اسنان اشرف سند آورده (۵) بلند اخترت عالم افزوختہ پیدا اوروگم است بدعنی (۵) شیوہ ای زوال اختر و ثمنت سوختہ و مؤلف گوید کہ از زاهدان گرد شماروین بود و غم مخور عینی کہ ہم سند عالم افزوختن پیدا می شود نہ اخترا فروختن اختراعی می کنیم و (علی خراسانی ۵) در کاگاہ زیرا کہ اختر فاعل واقع شدہ - (فانہم)

<p>اختران تب زودہ اصطلاح - باضاً لفظم کہ باسن دشمن است : (ارو و) ستارگان</p>	<p>اختران بقول بجز ستارگان کہ در آب نمایند و حالت سیرین ہونا۔</p>
<p>ضمیمہ برہان ہم ذکر این است و صاحب اختر گشتن استعمال - بقول صاحب</p>	<p>مؤید ہم ذکر کردہ صاحب اندجوالہ شمس گوئی تحقیق رحبت کردن تارہ باشد و آن نزد</p>
<p>کہ ستارہ ہیکہ از غایت تابش در آب نماید نتیجین ہست مؤلف گوید کہ بخیاں با گشتن</p>	<p>چنانچہ بجا اسکندری گوید کہ ستارہ ہای لرزان و گردان مؤلف عرض کنند کہ در حالت</p>
<p>بگردلب میگون تو چون ساغر گشت : بحال شہزنگ ترا اختر دولت برگشت : (ارو و)</p>	<p>می آیند و خصوصاً چون مشاہدہ اختران در آب کنند بسبب حرکت آب ہر یک ستارہ</p>
<p>نصیبے کا خلاف ہو جانا۔ بد اقبالی کا سامنا ہونا : گون نخت ہونا۔ واژون نخت ہونا</p>	<p>لرزان می نماید ہمین است وجہ تسمیہ این۔ (ارو و) فارسیوں نے اختران تب زودہ</p>
<p>ثامت انما۔ (رند ۵) برگشتیار ہو گیا مجھ</p>	<p>ستاروں کے اُس عکس کو کہا ہے جو پانی میں نظر آئے (مذکر)</p>
<p>راست باز سے : قسمت کسی کی جاسے نہ یوں</p>	<p>راست باز سے : قسمت کسی کی جاسے نہ یوں</p>
<p>اختر برگذر بودن استعمال - یعنی در سیر ہشتین الٹ :</p>	<p>اختر برگذر بودن استعمال - یعنی در سیر ہشتین الٹ :</p>
<p>بوون تیارہ چنانکہ ظہوری گوید (۵) بووا اختر اختر ہین استعمال - بقول صاحب نامہ</p>	<p>برگذر بخوشیتن کردم ستم بد از برای مصلحت مرادف اختر تناس و اختر شمار و اختر شم کرتا</p>

<p>صاحب انند گوید کہ کتایہ باشد از اشک خونین عاشقان - دیگر کسی از محققین ذکر این ظہر و نگرہ و ظاہر است کہ این استعارہ باشد تشریح یا تشبیہی با اشک خونین بخیاں مانمی آید۔</p>	<p>از منجم و ستارہ شناس مؤلف گوید کہ اسم فاعل ترکیبی است از مصدر مرکبہ (اختر و دین) مؤلف نامری از معاصرین عجم است فرمودہ سند اردو (اردو) و کچھو اختر شناس۔</p>
<p>قطرہای اشک را تشبیہ با اختر عیب نباشد اشک خونین را خصوصیتی بہ تشبیہ شریانیست حیف است کہ سندی پیش نشد (اردو) اشک</p>	<p>اصطلاح باضافت اختر۔ بقول صاحب بحر و ضمیمہ برہان و ہفت دانند مؤید۔ مریخ باشد کہ تیارہ آسمان پنجم است اصل این اختر آسمان پنجم بود لفظ آسمان را حذف</p>
<p>امیر نے لفظ آنسو کے صفات میں اشک خونین کی سندی ہے (ذوق ۵)</p>	<p>اردو میں اصل مترج (عربی۔ اردو میں اصل) مترج (عربی۔ اردو میں اصل)</p>
<p>ذوق اس پائے نگارین کا جو ہے وصف نگار اشک خونین سے ہے کاغذ کو خالی کرتا ہے</p>	<p>بقول صاحب آصفیہ (مذکر) منگل ستارہ۔ جلا و فلک۔ ایک آتش مزاج یا آتشی تیار کا نام جو ساتویں آسمان پر ہے۔ ہماری</p>
<p>عطار و صاحب غیاث فرماید کہ کتایہ از عطار و است چرا کہ جوزا خانہ عطار و عطار و (اردو) عطار و (عربی) اردو میں بقول آصفیہ (مذکر) ہند ستارے کا نام جو دوسرے آسمان پر ہے و میر فلک۔</p>	<p>اس لئے کہ مترج۔ بقول منجمین پانچویں آسمان کا ستارہ ہے (آتش ۵) لباس سرخ پہنکر وہ نوجوان نکلا پتہ مانگتا مترج آسمان نکلا اصطلاح۔ باضافت اختر۔</p>

<p>علم و عقل کو اس سے تعلق ہے اور بیچ سنبیلہ (اردو) عطار و - دیکھو اختر جوڑا -</p>	<p>مین اسے شرف ہوتا ہے اور قوس مین وبال - اختر و پیرا سن کردن</p>
<p>اصطلاح - باضافت اختر بقول صاحب انندی آرام و بقیر از کردن</p>	<p>اصطلاح - باضافت اختر بقول صاحب بر بان و سراج و بجر و مؤید (۱) کتابہ از کوب عطار و است (۲) کوب شتر پر گو آ زمین ساکت اند صاحب بجز انگر و پیرا</p>
<p>صاحب غیاث ہم ذکر این کرده دیگر مختصراً</p>	<p>را نیز گویند صاحب ناصری و جہانگیری با لفظ کردن (۳) بہمین معنی آورده و آن فی الجملہ با بقیرا بر بان از خاقانی سند آورده (۴) مر از اختر کردن تعلق دارو - عجیبی نیست کہ صاحبان انند و انش چہ حاصل ہے کہ من تار کیم او رختندہ جزا و غیاث تسامح کرده باشند معاصرین عجم حالہ صاحب جامع بر معنی اول قانع مؤلف گویند در روزمرہ خود بر زبان ندارند (۱۰۰) کہ مرکب اضافی است بقول نجمین عطار و بابا بے قرار کرنا -</p>
<p>اصطلاح - معنی پیدا و تابا</p>	<p>علم و دانش تعلق است صاحب آصفیہ بر لفظ عطار و ذکر این کرده از اینجا است کہ اہل سنسکر این را بدھ گویند کہ معنی عقل است و این خصوصیت با شتری نیست بلکہ شتری را قاضی فلک گویند تا شایش جلا از دیدہ ترمی و مدہ (۱۰۰) پس مارا با صاحب جامع التفاق است کہ برنی مارا کلنا -</p>
<p>اصطلاح - استعمال ضیافت</p>	<p>اول قاعنت کرد زیرا کہ اختر و دانش با شتری و خصوصیت نیست چنانکہ عطار و است</p>

(۱۰۰)

<p>مقرر و مختلفه علی سبیل الترتیب دور زنده است و آنان بر وقت مقرر شده اند آن کنند و بعض شان پس از صد سال و قسم دوم در همه عمر شان یک بار سیر کنند و غائب شود و هیچ بزرگ شود که مال شان چه باشد چون در این قریب به آفتاب رسیده است حصه که ما گوش خوانیم نمایان تر گردد و حصه که متعلق به راست بخلاف حصه دوم کوتاه بنظر آید از نیجا است که سبب جموعیش تقاضای آن می شود که ما این را ذات الذنب یعنی سیاره دوم در خفا بعض از قسم دوم این باگروه های دیگر متصادم و ریزه ریزه شود و شکل شهاب الثاقب بر که زمین بریزد چنانکه در سنه هزار و شصت و شصت و پنج عیسوی ریزه های این همچو بارانی بر که ارض افتاد (ار دو) و دوم در تار - بقول صاحب آصفیه (مذکر) پو پنجم تار چهار و تار اختر سپاه (اصطلاح - بقول پادشاه</p>	<p>بقول بهار نوعی از کواکب که عرب آزادوات الذنب خوانند صاحب بحر فرماید که این قسم ستاره را منحوس گفته اند صاحب انداز صاحب شد آورده (س) گفته در دنباله دار و اختر و دنباله دارها چون بر آرد و خط زغال روی یار اندیشه کن به ما همندی بدست آورده ایم که از آن حذف های مؤثر پیدا است یعنی متعلق است (بالف) (دوله) سوخته گردد و شود چون حال از خط بالدار به قننه در دنباله دار اختر و دنباله دار به عرض میشود که دنباله دار معنی دوم در صفت اختر است و اختر گفته اند که در طرف او خطی روشن و دراز همچو دم جانوری پیوسته باشد و می درخشد این سبب نسبت او سخنها رانده اند - بقول بعض شان این را از نظام شمسی تعلق است و بعض شان با نظام شمسی تعلق ندارد قسم اول در هر مدتی که ما بین سه و هفتاد و هفت سال باشد در او اختر سپاه</p>
---	--

<p>کہ بسیار لشکر داشته باشد مؤلف گوید کہ ہم فاعل ترکیبی است یعنی دو اسم جمع شدہ افادہ معنی فنا علی کرد و کسی کہ مثل اختران فوج کشید صاحبان بحر و اندیم این را آورده اند است کہ سندی پیش نشد۔ معاصرین علم این می کنند (اردو) اختر سپاہ۔ انجم سپاہ اردو میں بھی کہہ سکتے ہیں۔ یعنی وہ بادشاہ کی فوج کثرت میں مثل ستاروں کے ہے۔ ستاروں کی سی فوج رکھنے والا۔</p>	<p>اخترستان گفتن غلط نباشد و استعارہ کتابی نام کردند کہ ذکر بسیاری از ستارگان دروست (اردو) اخترستان ایک کتاب کا نام ہے علم معیت میں لکھی گئی ہے۔ (مونث)</p>
<p>اصطلاح۔ باصافیت اختر بقول صاحب بحر (۱) ستارہ نیک و در ضمیمہ برہان یعنی ستارہ سعد نوشتہ صاحبان مؤید و شمس گویند کہ (۲) فال سعید ہم۔ مخفی مباد کہ سر سبز۔ یعنی تری و تازگی و کتابیہ از حیات و زندگی و عیش باشد (کذا فی البرہان) پس انرا بصفت اختر آورده یعنی اختر نیک گرفته اند و اختر یعنی ستارہ و فال ہر دو بجای خود گذشتہ</p>	<p>اختر سمر سبز استعمال۔ بقول صاحبان برہان و مسراج و ناصری و ہفت وادند کبیر رابع نام کتابست در علم ہیات و نجوم مؤلف گوید کہ ستان بقول برہان جای انہوی و بسیاری چیز ہا باشد چو گلستان و نستان و ہندوستان و امثال آن و باین معنی بدون ترکیب گفتہ نہی شود (الخ) پس معنی لفظی (اخترستان) بجائی کہ در انجا انہوی اختران باشد و بجای ماہ</p>
<p>اختر سوختن استعمال۔ صاحب ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ در علم ہیات و تحقیق جدید سوختن تیارہ</p>	<p>اخترستان استعمال۔ صاحب ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ در علم ہیات و تحقیق جدید سوختن تیارہ</p>

<p>روشن باختر سوخته ام چون پر پروانه قدیم مؤلف گوید که این متعلق به اختر سوختن که گذشت و حقیقت این در اینجا ہم ذکر کرده ایم (ارو) جلے نصیب کہ سکتے ہین معنی نصیب اختر سوز اصطلاح - معنی سوزندہ طالع</p>	<p>ذکر کرده اند یعنی چون گره زمین را با گره دیگر تصادم شود و در زمین لطمه بند شود و خود بخود آتش گیرد و بسوزد و مثل آتافی روشن گردد باقی حال در اینجا اختر سوختن معنی سوختن طالع و نامساعدت نخت است چنانکہ</p>
<p>و وارون کنندہ نخت - اسم فاعل ترکیبی است از مصدر (اختر سوختن) کہ گذشت چنانکہ انوری آورده (۵) اتقام توند آن اجرا اختر سوز است کہ در اماشتر و مرغ پذیر و تحلیل (ارو) قسمت کو جلا نیوالا - بد قسمت کرنیوالا -</p>	<p>سعدی گوید (۵) بلند اخترت عالم آورد خست زوال اختر دشمنت سوخته با مخفی مباد کہ اختر معنی طالع بجایش گذشت - و اختر سوخته ہم می آید (ارو) نخت جلای سی مصدر سے ہے نختون جلی - بقول آصفیہ بن نصیب عورت نصیب جلایا بھی کہ سکتے ہین - اور اسی سے</p>
<p>اختر - بقول صاحب اندکنا یہ باشد از اشک خونین - دیگر کسی ذکر این کرد و سندی پیش نشد مخفی مباد کہ فارسیان اختر را با اشک تشبیه داود اندواز (اشک اختر) اختر مراد گرفته اند کہ سندش بر معنی اول اختر گذشت پس (اختر اشق اکود) کنایہ درست است برای اشک</p>	<p>نصیبون جلا (نصیبون جلی) و کھو آصفیہ اختر سوخته اصطلاح - باضافت اختر بقول صاحب اندکنا یہ از طالع شوم و با چنانکہ قاسم مشہدی گفتہ (۵) اختر سوختہ را ہر سز نامہ کنیم پکزی سیر روزی مایا و کند و لپ (طالع ہر غنی ۵) اشع آہم چونکہ بزم فلک را</p>

<p>خون آلود (ارود) اشک خونین - و بکھواختر تیا در دستور اول خاتمه با تفاق رشیدی سند آرد</p>	<p>الف) اختر شمار (اصطلاح) - و</p>
<p>شاعر و قرعه زن و اختر شمار پڑ صاحب نامی</p>	<p>ب) اختر شمارون (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>هم در ضمیمہ خود همین شعر را بنام استاد ی آورده</p>	<p>ج) اختر شماریدن (معنی مباد و کدب)</p>
<p>و بذیل (اخترین) ذکر اختر شمار کرده بر معنی (ا)</p>	<p>د) اختر شمر (ارج) (د) (ه)</p>
<p>فانع مؤلف گوید کہ ہر گاہ اختر معنی فاعل</p>	<p>ه) اختر شمردن (مصادر اصطلاحی)</p>
<p>بجایش گذشت و ہی نیست کہ معنی دوم را</p>	<p>است یعنی حساب سارہ کردن مراد فیکند</p>
<p>تسلیم نہ کنیم و ہمیں سان (اختر شمردن) معنی (ب)</p>	<p>و الف) (د) (د) از مصادر (ب) (ارج) (د) (ه)</p>
<p>می آید پس و ہی نباشد کہ بر او</p>	<p>اسم فاعل ترکیبی معنی حساب کنندہ اختر صاحبان</p>
<p>معنی سوم را درست باور نہ کنیم</p>	<p>لغت صرف (اختر شمردن) را ذکر کرده اند و</p>
<p>اگرچہ سندی بدست مآیند -</p>	<p>اختر شمارون و شماریدن را ترک کرده - لیکن</p>
<p>نسبت (ب) (ارج) ہمیں قدر صراحت کافی</p>	<p>از الف) تصدیق وجود مصدرش ہم ہی شود</p>
<p>است کہ مراد ف (ه) باشد کہ می آید -</p>	<p>کہ شمارون و شماریدن معنی شمردن متحقق است</p>
<p>ای بقول برہان (۱) متجم و نجوم وان و بقول</p>	<p>الحاصل الف) بقول صاحب بحر (۱) معنی متجم</p>
<p>بحر (۲) فال گیر (۳) شب زندہ و ادرہم صاحبان</p>	<p>و نجوم وان (۲) فال گیر (۳) شب زندہ و ادرہم صاحبان</p>
<p>رشیدی و سراج و جامع و ہفت و بہار و ناصر</p>	<p>و بقول صاحبان رشیدی و بہار و سراج و شمس</p>
<p>بذیل لفظ (اخترین) بر معنی اول فاعل اند و ہما</p>	<p>و ضمیمہ برہان صرف معنی اول - صاحب ہما لگیر</p>

از مختاری سدی آورده (ط۵) خداوند انشا	شمر دی و بہار بر لفظ اختر سندان آورده (ط۵) طاہر
کرد حکم طالع قدرت با اگر خورشید صطربا	غنی (ط۵) بکہ اختر شمر و شام و سحر دیدہ من
چرخ اختر شمر گرد و پناہی کہ بر الف	کار انگشت کند ہر مثرہ بر دیدہ من (ظہوری
نوشہ ایم در ہر سہ معنی با صاحب بحر عجم اتفاق	(ط۵) شب ہجران زبس اختر شمر دم پسر شک
داریم۔	از چشم تر پروین بر آورد (ارو) (الف)
(ط۵) بقول صاحب بر بان (۱) کنایہ از شب	(۱) اختر شناس - (فارسی - اردو میں مستعمل)
بیداری باشد مولف گوید کہ شمار اختر ہجران	بقول امیر منجم - جو تثنی (مومن ط۵) ان نصیب
حالت صورت بند کہ در شب خواب نکلند	پر کیا اختر شناس پناہی ہے تمام بجایا
از نیچاست کہ فارسیان کنایہ یعنی شب بیدار	(آتش ط۵) زلفین ہٹا ہے رخ روشن سحر
بودن و شب زندہ داشتن گفتمند صاحب	مہربان اختر شناس کہتے ہیں سوچ گہن
بحر عجم متفق با بر بان - بندہ عرض می کنم کہ منی	میں ہے (۲) فال کھولنے والا - رمال -
(۲) منجمی کردن و (۳) فال زدن چرنا باشد کہ	(عربی - اردو میں مستعمل) بقول آصفیہ (مذکر)
ورد (۱) ہمیں ہر سہ منی موجود است و این اصل است	قرعہ اندازد (۲) شب بیدار (فارسی اردو
این صاحبان رشیدی و شمس و جامع و مفت	میں مستعمل) بقول آصفیہ رات پھر جاگ کر
و فیات - با بر بان اتفاق دارند و صاحب	عبادت کرنے والا (مصنعی ط۵) نوجوانی
جہانگیری از فخر گانی سدا آورده (ط۵) شب	کھوکے یون پیری میں غفلت بڑھ گئی پھیلو
پہلو سوی بستر سردی پناہی شب تا بروز اختر	آتی ہے جیسے نیند شب بیدار کو (ب) (ط۵)

<p>دج) کے لئے دیکھو (۵- (۱۰) کے لئے دیکھو الف</p>	<p>شب گریہ از اشک اختر شام پتہ مولف گوید کہ اگر</p>
<p>(۱۰) (۱) اختر شماری کرنا تارے گنا یعنی رات بہر (ب) را معنی سوم گیریم و الف ہم با یک گرفت و</p>	<p>بیدار رہتا (۲) منجھی کرنا (۳) فال کھونا۔ رمالی</p>
<p>بنیال ماہر و راور معنی سوم باعتبار معنی لفظی علی بنیال</p>	<p>کرنا۔ (ہوس ۵) رتہ اور پس دینگی کیا یہ شب</p>
<p>وسندی ہم پیش نشد پس مارا با صاحب بحر و معنی سوم</p>	<p>بیداریان پڑ مات بھر کرنا ہو نہیں اختر شماری اندو</p>
<p>اختلاف است (ارو و) (الف) دیکھو اختر شمردن کے</p>	<p>دوسرے اور تیسرے معنی (ب) دیکھو اختر شماری</p>
<p>اصطلاح۔ بقول صاحب بحر</p>	<p>اصطلاح۔ بقول صاحب بحر</p>
<p>بمعنی روشن دل است بہار گوید کہ این کنایہ باشد</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>از آدمی روشن دل صاحب انشد بحوالہ فرنگی</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>ہمزبان بہار مولف گوید کہ این اسم فاعل کبری</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>است کہ دو اسم جمع شدہ افادہ معنی فاعلی کند</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>و بدنیو جہ کہ تبارہ روشن است و رایجا اختر بمعنی</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>مطلق روشن گرفتہ اندھیف است کہ سندھی پیش</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>نشد (ارو و) روشن ضمیر۔ دیکھو آئینہ خاطر۔</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>استعمال۔ اصناف اختر تارہ</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>را نہر باشد کہ ہنگام ولادت یا وقت سوال چیری</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>
<p>انفاق شرقی نمودار باشد فارسیان ہمین معنی را بر</p>	<p>اصطلاح صاحب اختر ضمیر</p>

(۱۷۵۹)

<p>طلح نوشته اند (ظهوری س) با وج اختر طلح</p>	<p>د الف مخفف (ب) باشد که نام علم فریدونست</p>
<p>چنانما زو غیره که با ستاره نختم قابل افتاد است</p>	<p>و صاحبان جامع و مؤید هر دو را مرادف یکدیگر</p>
<p>دوله س) به رأید زو بال اختر طلح اسال نوی خوا</p>	<p>قرار داده اند و صاحب ناصری با اتفاق بحر</p>
<p>عیش غم یار چو پار آخر شد (دوله س) ز پرتوت</p>	<p>فرماید که کاف فارسی است صاحب شمس</p>
<p>نه و خشی اختر طلح که از رخ توشی در سحر گمرو نم</p>	<p>گوید که با لفتح و با کاف فارسی و او معروف</p>
<p>(ارو و) اختر - طلح - اردوین که سکتے ہیں</p>	<p>بمعنی علم فریدون و آن از چرمی بود و گاه نام</p>
<p>اختر کے معنی میں طلح کا بیان ہے (طلح کا ستاره)</p>	<p>آهنگری که روز خروج لشکر چرمی بر سر چوپی کرده علم</p>
<p>اختر نشان اصطلاح - بقول ناصری کتا</p>	<p>ساخته بطلب فریدون بیرون آمده چون فریدون</p>
<p>از گری کردن بود و همچنین (اختر ریز) مؤلف گید</p>	<p>پیوست و فریدون ضحاک را زنده گرفت آن</p>
<p>که از مصدر (اختر نختن) اختر ریز و از (اختر نشان)</p>	<p>رایت چرمی را مبارک شمرده و بجامه پوشیده</p>
<p>اختر نشان اسم فاعل ترکیبی است معنی گریه کیان</p>	<p>لعل و جواهر درو نشانند آخر همه سلاطین آنرا</p>
<p>اشک ریز فارسیان وین اصطلاح اختر را استعاه</p>	<p>همایون گرفته لعل و جواهر دران زیاد کردند</p>
<p>کرده اند باشک - اگر سندی پیش می شد با این معنی</p>	<p>آخر الامیر چون در عهد دولت و خلافت امیر</p>
<p>تا بر لفظ اختر ذکر می کردیم (ارو و) اختر نشان -</p>	<p>عمر بن الخطاب خراسان مستخلص شد یکی از</p>
<p>اختر ریز - اردوین که سکتے ہیں چشم گریانی صفت میں</p>	<p>لشکر اسلام از ایت ران باریت یافت و امیر</p>
<p>د الف) اختر کا وان استعمال باضانت</p>	<p>آنرا میان مسلمانان قسمت کرد آنرا رایت گاو یا</p>
<p>د ب) اختر کا و بیان اختر - بقول بحر</p>	<p>وز ایت گاو بیان نیز گویند (انتهی) بقول ضنا</p>

بر آن دینت با کاف دو او بر وزن افسر شایان	بذکر هر دو از خاقانی سند آورده (س) گویا
مخفف اختر گویان است که نام علم افریدون باشد	بو المنظری مین بکا که اختر گویان نمید است
و آن از کاوه آهنگر بود پاشاهان عجم بعد از شاکست	در رسته بر لفظ اختر سندی از طالب آملی آورده
شماک او را بر خود شکون گرفته بودند و آن چینی بود	(س) زنده خنده از زمین آثار علوی به سر خامه
که کاوه آهنگر بوقت کار کردن بر میان خودی است	بر اختر کاویانم به صاحبان برهان و بنده شمس
گویند او حکیمی بود در علوم طلسمات بغایت ماهر و شکیل	و بهار و مؤید هم ذکر این کرده اند و صاحب تند
صد در صدی بر آن نقش کرده بود و بعضی گویند	صراحت کاف فارسی کرده و از وال بهروی
شکلی از سنگهای آتش در آن چرم بهم رسیده بود	سند آورده (س) گوئی بزعم اهل تناخ ظهور
که این خاصیت داشت که در هر جنگ که آن همراه	کرد به با پوست پاره اختر میمون گویان به مو
بود البته فتح می شد و آنرا مرصع کرده بودند و در	عرض کند که صاحب برهان کاوه را که نام
زمان حضرت رسالت پناه صلوات الله علیه	آهنگر است بجای خودش هم بجاف عربی نوشته
بدست سلمان افشار پس آنرا پاره پاره کردند و	بر کاف فارسی ذکرش نکرده و صاحب ناصر
سلمان قسمت نمودند اتمی (صاحب سرو	ذکر این با اتباع برهان بجاف عربی کرده گویند
ذکر (ب) کرده فرماید که این را درفش گویانی	که غلط است و با کاف عجمی آورده فرماید که نگار
نیز گویند و منسوب است به کاوه آهنگر چنانکه حکیم	مردیست که در شهر سیاهان اسلمی ساخت بیابان
دقیقی گویند (س) ز روی تو ای سرفراز کیان به	سنگش بجایش کنیم و از ما خدش هم بختی در اینجا
بر در فزخی اختر گویان به صاحب جهانگیری	بهین قدر کافیت که این صنایع را بجاف

عربی (گا وہ) گھٹن چنانکہ اتقاق اکثر اہل لغت
 است بہتر است از انکہ بقول ناصر علی (گا وہ)
 بکاف فارسی گوئیم زیرا چہ مصدر کا ویدن بکاف
 عربی آمدہ و بکاف فارسی نیامدہ کہ این را بدان
 متعلق تو انیم کرد۔ بالجلدہ فارسیان بقاعدہ خود
 یای نسبت را بر آخر لفظ (گا وہ) زیادہ کردند
 وہای ہوز را حذف چنانکہ از کتہ - کتی - واز
 بنگالہ - بنگالی - پس گا وہ کاوی شد و پس از
 الف و نون زائد کسب قاعدہ خود قبل یای
 نسبت آوردند چنانکہ از جسم - جسمانی (و از
 روح - روحانی) و از نفس - نفسانی) پس
 برہین قیاس (کا وانی) ہم منسوب است بہ کاف
 و نسبت (کا و یانی) خیال می کنیم کہ در کاف و ہا و تھی
 کہ قاعدہ بالا بدون حذف ہای ہوز جاری
 کردند (کا و ہانی) شد پس از ان بقاعدہ دیگر
 ہای ہوز را بیا بدل کردند چنانکہ (شاہگان را
 شاہگان کردند و (راہگان را راہگان) تفصیل

کامل یای نسبت در بحث تسمانی بجای خودش
 بیاید انشاء اللہ تعالیٰ - اور پنجاب بر بیان مختصری
 قناعت کردہ ایم کہ ماخذ ان (قونین و شگیری)
 است خلاصہ ایست کہ اندرین صورت (الف)
 را مختلف (ب) خیال کردن ضرورت ندارد
 چنانکہ بعضی از محققین خیال کردہ اند (ار و و)
 کا و یانی درفش (فارسی) - اردو میں مستعمل بقول
 اصفیہ (اسم نمک فریدون کا چندا جسے
 گا وہ آہن کرنے بنا یا تھا اور شاہان عجم
 نے ضحاک کی شکست کے بعد سے اسے
 اپنے حق میں شگون نیک خیال کر رکھا تھا
 اصل میں وہ تیندو سے کے چمڑے کا ٹکڑا
 تھا جسے گا وہ ہمار کام کرتے وقت اپنی کمر
 پیٹ لیتا تھا۔ بعض کہتے ہیں کہ وہ ایک
 حکیم تھا اور علوم طلسمات میں نہایت
 دستگاہ رکھتا تھا اور اس نے اس چمڑے پر
 صد در صد کا نقش بنا رکھا تھا۔ بعضوں کا قول ہے

اصطلاح صاحب اتند	کہ اس چمڑے پر جو گرم گرم لوہے کے ریزے
(۲) اختر گو	اگر پڑتے تھے اس سبب سے از خود ایک شکل
بجوالہ فرنگ فرنگ ذکر نمبر (۲) کردہ گوید	بن گئی تھی اور اس میں یہ خواص ہو گیا تھا کہ
کہ منجم باشد وحیف است کہ سندی پیش نشد	جس لڑائی پر اسے جہنم سے مین باندھ کر جاتے
کسی از اہل تحقیق ذکر این نکروا اگر این تسلیم	فتح پاکر آتے چنانچہ اسی وجہ سے شاہان عجم نے
کنیم اسم فاعل ترکیبی باشد از مصدر نمبر (۱) کہ	اسے مرصع کر لیا تھا (الخ)
بمعنی منجمی کردن و مرادف معنی دوم اختر شمر دن	اختر گریہ اصطلاح - باصناف گریہ کنایہ باشد اذا
واختر شاقن است ماور روزمرہ معاصرین عجم	چنانکہ ظہوری گوید (۵) اختر گریہ موج
نمبر (۲) را بمعنی منجم شنیدہ ایم (۱) و (۱) دیکھو	مژہ اوجی دارو بزرگ چربی داغ تو دل سوختہ کو
اختر شمر دن کے دوسرے معنی (۲) دیکھو	شدہ است بڑا (۱) اشک - آنسو (مذکر)
اختر شمار کے پہلے معنی -	اہل زبان نے اشک کو اختر شفق آلود اور ستار
اصطلاح - باصناف	سے تشبیہ دی ہے (ناصر ۵) اصل ترناستہ
اختر بقول صاحب انڈکنایہ باشد از آفتاب	گو بہر اشک ہے بے یا شفق آلود اختر اشک ہی
جہان افروز دیگر کسی ذکر این نکروا نہ سندی پیش	(نام ۵) شام سے اس ماہ تابان کا ہی
شد مؤلف گوید کہ اختر ہی کہ عکس ش ماورازد	ہکو انتظار کیوں نہوں آنسو تار سے
کہند آفتاب است پس کنایہ درست باشد	بیدار کے بے
نمید ایم کہ مؤلف فاضل چہ ضرورت داشت	(۱) اختر گفتن (مصدر اصطلاحی)
کہ در بیان معنی آفتاب را بہ صفت جہان افروز	

<p>(ارو ۱) (۱) و دتا، جو اپنی زقارین مستقیم ہو (۲) تارے کا اپنی زقار مستقیم میں رہنا۔ اختری استعمال - بقول بہار و رشیدی</p>	<p>اور وہ درینجا، بیچ ضرورت این صفت نہایت البتہ اختر جہان افروز، ہم کنایتہ آفتاب میوان گفت (ارو ۱) و کچھو آفتاب کے</p>
<p>واندر (۱) فال گیر (۲) ہجرت - صاحب سراج</p>	<p>دوسرے معنی -</p>
<p>بر لفظ (اختر) ذکر این کردہ (فردوسی سے) کی اختر ہی گفت ازان پس براہ پاکر نسیان بزم سر ساوہ شاہ مؤلف گوید کہ یای نسبت بر اختر اختر زیادہ کردند چو ہر و جو ہری -</p>	<p>(۱) اختر مستقیم اصطلاح - باضافت اختر - بقول صاحب تحقیق اختر ہی کہ در حاکم استقامت باشد فرماید کہ عبارت است از توافق حرکت خاصہ کوکب با حرکت وسطی و حالت نزدیکترین خوب است و جمیع سیارات</p>
<p>(ارو ۱) و کچھو اختر شمارک پہلے اور دوسرے</p>	<p>را بجز شمس و قمر سے حالت است (۱) استقامت معنی -</p>
<p>بقول صاحب مہفت قلزم کسب احسان </p>	<p>(۲) جہت (۳) اقامت کہ بیان مفصلش</p>
<p>اول و سکون غامی منقوطہ و کسر ثناة فوقانی وسین مہملہ بالف کشیدہ و نون زودہ نام پادشاہ شروان و نیز لقب شاہان شروان است حنا غیاث گوید کہ نام شاہی کہ مدوح خاقانی و</p>	<p>در کتب ہیئت مذکور (صائب سے) سپند ریثہ دو ایند در دل آتش بچہ وقت اختر مستقیم می گردد و مؤلف گوید کہ ازین سند مصدر</p>
<p>نظامی بود (عجمی نیست کہ این اسم زبان ترکی است از قبیل ارسلان وغیرہ و لیکن محققین کہ</p>	<p>(۲) اختر مستقیم گردیدن پیدا میشود و از معنی این اختر مستقیم ہم پیدا توان کرد -</p>

ازین ساکت اند و وجہ تسمیہ این معلوم نشد (ارو) اور نظامی کا ممدوح تھا اور نیز شایان
 اخصان - ایک بادشاہ کا نام جو خاقانی شروان کا لقب -

اختصار | کسر اول و تالی فوقانی بقول بہار کوتاہ کردن سخن و راہ کوتاہ رفتن و با لفظ
 کردن مستعمل مؤلف گوید کہ لغت عربت - بقول صاحب منتخب نزدیک ترین راہ رفتن
 نیز (انتہی) فارسیان این را معنی حاصل بالمصدر و قناعت استعمال کرده اند و با مصداق
 متعدده فرس معنی مصدری می آید چنانکہ در لطحات صراحت آن کنیم (ارو) و مختصراً
 (عربی - اردو میں مستعمل) بقول امیر کم کرنا - گھٹانا ہم عرض کرتے ہیں کہ آپ کا مقصد حاصل
 بالمصدر ہے (ایسر) گوش سامع کو گران طول سخن ہے اسے اسیر و اختصار اچھا ہے
 بیون کا بڑھانا کیا ضرور ہے

اختصار رفتن | مصدر اصطلاحی - صاحب ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ
 - صنفی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف (۱) معنی قناعت کردن چنانکہ معری نیشاپوری
 گوید کہ معنی قانع شدن و قناعت کرده شدن گوید (۲) چون تو بسیاری توانست آفرید اندر
 سندش از نشی اصفہانی است (شر) مینا و جهان بچو نتوبس بودی جهان را بر کی کرد اختصار
 تیر کا بزرگی اختصار میرود (ارو) قناعت (صائب) چون لالہ اختصار بیک جام
 کی جانا جیے - اس مختصر بیان پر قناعت کی کردہ ایم بچو (انوری) ورنہ چو ذات کا
 توکل عالم است بچو کردی بآفرینش ذات تو
 گئی -
اختصار کردن | استعمال - صاحب صنفی اختصار بچو (۲) گر برین مایہ اختصار کنم بچو

<p>هم تو بینی که در وفا چون نم ب (۲) معنی مختصر کردن (انوری ۵) از استماع شرح مقامات حسن توفیق قانون عمر خویش کند اختصار گل (ارو) گوید که معنی اختصار کردن که گذشت در نشر (۱) قناعت کرنا - بقول اصفیه گفتا کرنا - ابو الفضل (لیکن چون بشوید یکی حال رباعی کافی سبحنا - تھوڑی چیز پر رضی رہنا (۲) راناسبتی تمام بودند کران اختصار نمود اختصار کرنا - (ارو) دیکھو اختصار کردن -</p>	<p>اختصار نمودن استعمال - صاحب اصغنی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف اختصار کرنا - بقول اصفیه گفتا کرنا - ابو الفضل (لیکن چون بشوید یکی حال رباعی کافی سبحنا - تھوڑی چیز پر رضی رہنا (۲) راناسبتی تمام بودند کران اختصار نمود اختصار کرنا - (ارو) دیکھو اختصار کردن -</p>
<p>اختصاص کبیر اول و نامی فوقانی صاحب اصغنی ذکر این کرده از معنی ساکت غالباً و جہش این باشد کہ بہار این را ترک کرد مؤلف گوید کہ لغت عربت بقول صنایع منتخب وابستہ و خاص شدن بیک چیز و خاص گردانیدن (انتہی) فارسیان این را معنی حاصل بالمصدر استعمال کرده اند و برای معنی مصدری با مصداق رشتہ و فرس مرکب آورده اند کہ در لطافت می آید (ارو) اختصاص - (عربی - اردو میں مشتمل) بقول امیر (مذکر) معنی خاص کرنا - خصوصیت رکھنا - خصوصیت -</p>	<p>اختصاص و ادون استعمال - صاحب اصغنی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معنی خاص کردن و خصوصیت بخشیدن (خسر و نشر) و خود را در پردہ چامستور و بعین عنایت اختصاص و ادیم (ارو) خصوصیت است (خرین اصفہانی - نشر)</p>
<p>اختصاص و ادون استعمال - صاحب اصغنی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معنی خاص کردن و خصوصیت بخشیدن (خسر و نشر) و خود را در پردہ چامستور و بعین عنایت اختصاص و ادیم (ارو) خصوصیت است (خرین اصفہانی - نشر)</p>	<p>اختصاص و ادون استعمال - صاحب اصغنی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معنی خاص کردن و خصوصیت بخشیدن (خسر و نشر) و خود را در پردہ چامستور و بعین عنایت اختصاص و ادیم (ارو) خصوصیت است (خرین اصفہانی - نشر)</p>

با والد مرحوم اختصاص تمام داشت (نثر خسرو) (انوری ۵) ہنرش زاسمان پیریدم پگرچہ این
 سالہا بشرف تقرب و تریب ما اختصاص داشته اختصاص و فرودہ (ارو) خصوصیت کھنڈ

الف) اخ تلف

استعمال - بقول صاحب برہان (ب) بضم ثانی و فاد، اخ تلف

ب) اخ تفو

را گویند کہ آب ہن را جمع کردن و انداختن باشد۔ و بقول

جہانگیری و رشیدی معنی اخ تلف - صاحب سراج فرماید کہ تحقیق آنست کہ این دو لفظ

از قبیل اصوات اند چہ در انداختن بضم از دہن و حرکت و دو آواز جدا ظاہر میشود اول

اخر است و ثانی تلف و ہر دو بہ مجاز بہ آب دہن و بضم نیز اطلاق کردہ می شود

و تلف در اصل بو او است کہ گاہی واو در آخر آن لاحق می شود۔ و بقول

جامع معنی اخ و تلف کردن مؤلف گوید کہ اخ آواز گلور روشن کردن است

و تلف و تفو ہر دو آواز بیرون انداختن بضم از دہن (۲) فارسیان چون خواہند کہ

کسی را شفا ہا ملامت کنند گلور روشن کردہ بر روی مخاطب اندازند و این حرکت بزبان حال

علامت اظہار غصہ و ملامت است و اگر مخاطب را لحاظ کنند یا ذکر مخاطب غیر حاضر بہ بیان ہن

حرکت مقصود باشد گویند (اخ تلف) یا (اخ تفو) بر تو یا برو (حکیم نزاری ۵) حق یاری

چنین گذاشتہ اندہ اخ تفو بزمانہ زمین (ارو) (ام) اخ تھو۔ بقول امیر کھنڈار کے تھینے

کی آواز (۳) مجازاً اظہار کراہت اور لعنت ملامت کی جگہ (انشا ۵) گول پڑی نیلی لنگی موچھ

منڈی تگہ ریش پچھروہ رومال اور وہ اخ تھو ناسدانی آپ کی ہر تقرہ امیر لہ اخ تھو

تیری اوقات پر

اختلاط | کسر اول و تالی فوقانی - بقول بہار معنی آتختن - فرماید کہ بالفظ بر ہم خوردن - و خواستن و سرد شدن ، گردن و گرم داشتن و گرم کردن مستعمل مؤلف گوید کہ لغت عرب است فارسیان استعمال این معنی یکدی و محبت و یگانگی و رسم و رابطہ کنند و با مصداق متعددہ فرس مرکب کردہ معنی مصدری گیرند کہ در محقات می آید (ظہوری ۵) آشنائی با یدم بیگانہ کردہ اختلاط اجنباب آلودہ ترہ (ولہ ۵) نصیح دادہ نسخہ حسن سلوک خویش پورختلاط صفحہ آداب شتہ ایم (ارو و) اختلاط (عربی - اردو میں مستعمل) بقول امیر (مذکر) محبت دوستی ہمیں میل - ربط ضبط - (ظفر ۵) کتاب ہے دل مرارخ روشن کو یون تر سے پوجن ہو چکور کومہ تابان سے اختلاط (فقیرہ امیر) آگے تو ان بن بھی گرا جکل و ونون میں بڑا اختلاط ہے :

اختلاط افتادون استعمال - صاحب	بقول بہار معنی و گیر شدن و موافق افتادون
آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف	صحبت فرماید کہ از اہل زبان تحقیق پیوستہ
گوید کہ رابطہ و محبت پیدا شدن است نظیر	صاحب بحر و درستہ گوید کہ موافق آمدن
تیشاپوری ۵ با جاہلان مجیم افتادہ اختلاط	صحبت است مؤلف گوید کہ براہ آیدن
تخمین کنم بظاہر و نہیان خورم و رنج (ارو و)	رابطہ باشد یعنی رابطہ کہ پیش ازین نبود اکنون
اختلاط ہونا - اسکی سند لفظ اختلاط پر گزری ہی فی الجملہ پیدا شد مخلص کاشی ۵) راہ گردا	اختلاط براہ افتادون
صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت	بہر جا بنیدم مخلص زد و درخت اختلاط من چنین
با و براہ افتادہ است (ارو و) رسم و	مصدر صطلحی

راہ پیدا ہونا جیسے "سابق میں تو اون کے ساتھ محبت اور رابطہ نہ تھا اگر اب رسم و راہ پیدا ہو گئی ہے"

بال از دو جانب چون دو بالشت پر است

اختلاط برہم خوردن (مصدر اصطلاحی) از اختلاط چپان بیگانہ کی شود خوش بہر چہ

معنی باقی ماندن اختلاط باشد۔ بہار ذکر این بر لفظ اختلاط کردہ از معنی ساکت رعبہ اللطیف کہ در نمبر (۱۱) (چپ) صفت اختلاط واقع شدہ

تہا (۵) اختلاط خوب رویان زود برہم خوردن از بزرگ گل رشتہ باشد گونی این گلدستہ را بہ

نعمت خان عالی (۵) اگر صد ابرخیزد از گلبرگزیران میثوم بہ میخورد برہم درینجا از کلمہ اختلاط

دارد و اختلاط باقی نہ رہنا۔ رابطہ محبت ٹوٹ جانا۔

(۱) اختلاط چپ اصطلاح۔ باضافت

(۲) اختلاط چپان اختلاط۔ بقول بہار

کتابیہ از اختلاط بسیار کہ بجد امتزاج رسیدہ باشد

صاحب بحر بہار متفق ملاطفر (۵) حجت قبولیت دادہ۔ وثوق ما بر این است کہ از پہلو نشین در اختلاط چپ نیست پرمغ

چپان (۵) اگر این را مختف چپان گیریم و بر استعمال این مطلق شویم جا دارد ورنہ از چپان

چپ) صیغہ امرست و صاحبان لغت اینرا در ای صیغہ امر ذکر کردہ اند ہر چہ پیش است

ہمین یک شعر ملاطفر است کہ بالاند کور شد پس عجبی نیست کہ کاتبان چالاک دست

در نقل این شعر لفظ چپت را کہ بفوقانی

آخرہ بود (چپ) بابائی فارسی کردہ باشند

محققین چچو بہار آنرا در تالیف ثمین خود عروت

تبولیت دادہ۔ وثوق ما بر این است کہ

درین شعر اختلاط چپت) بتای فوقانی آخر

<p>از آشنائی گدرا اختلاط بی تکلفی و یگانگی پیدا شود برخلاف آشنائی گدرا در حجبہ اول شناسائی یا شناسائی فارسیان این را با صافت (اختلاط) بجائی آشنائی گفتند کہ آشناسے بوالہوس۔ انہما را اختلاط کند اورو آشنائی سے تے تکلفی کا درجہ بڑھا ہوا ہے۔ یہ لفظی ترجمہ ہے فارسی مثل کا۔ بقول امیر تیموری فارسی مقولہ اردو میں بھی بطور مقولہ مستعمل ہے جس کا موقع استعمال سندسے معلوم ہو سکتا ہے (نیرسے) اڑین جو آنکھیں تو دل میں گھس آئی تیرنگاہ بیہ اختلاط زیادہ بر آشنائی ہے اختلاط سریش اصطلاح - باصافت اختلاط بقول صاحب بحر علم و بہار مراد (اختلاط چپان) کہ گذشت صاحب انند بر اختلاط چپان ذکر این کردہ (وجید ۵) دل خستہ ام از رقیب است ریش بی سپانی اختلاط سریش بی مخفی مباد کہ سریش بقول برہان بکسر (۵) اول و ثانی و سکون ثالث و شین قرشت است باشد کہ بعد از رسیدگی خشک کنند و آرد سازند و کفش گران و صمغافان چیز با بدن چپان چسپیدگی و لزومت بیشتر از صمغ و آرد از پنجا کہ فارسیان اختلاط بسیار را کہ پیوند محبت مستحکم باشد (اختلاط سریش) گفته اند یعنی اختلاط علی کہ ہچو سریش چپان وجدانشونہ (اردو) دیکھو اختلاط چپان۔</p>	<p>باشد کہ بعد از رسیدگی خشک کنند و آرد سازند و کفش گران و صمغافان چیز با بدن چپان چسپیدگی و لزومت بیشتر از صمغ و آرد از پنجا کہ فارسیان اختلاط بسیار را کہ پیوند محبت مستحکم باشد (اختلاط سریش) گفته اند یعنی اختلاط علی کہ ہچو سریش چپان وجدانشونہ (اردو) دیکھو اختلاط چپان۔ اختلاط شدن استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ معنی قائم شدن رابطه محبت است چنانکہ از شدت پیدا است (متر خسرو) بعد از آنکہ با خلطم اختلاط شد (اردو) اختلاط ہوتا۔ دیکھو اختلاط۔ اختلاط کردن استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ دوستی و محبت کردن چنانکہ حافظ شیرازی گوید فریب عشوہ حسن از جہان پر خورہ کہ ہر کہ کرد با و اختلاط نا شاد است بی غزلی از</p>
---	---

(۱۲۵۷)

<p>(۱) اختلاط گرفتن استعمال - معنی دوستی</p>	<p>ظهوری هدیه ناظرین می شود که در هر شعر استعمال</p>
<p>و محبت و یگانگی پیدا کردن باشد چنانکه ظهوری</p>	<p>این بطرز خاص است (غزل) و در او اگر گری</p>
<p>گوید (س) تا کی هر دم در آیم ازوری و در نیکی</p>	<p>بدرمان اختلاط بکی با و کردی دل و جهان</p>
<p>بدر بان اختلاط بگرد (س) خواهد کشود ام</p>	<p>اختلاط برفت بجز و وصل از یادم که کرده</p>
<p>گرفتن صد اختلاط بهرگز ریا نکرده ام از احسان</p>	<p>از غمش خاطر بنیان اختلاط بگور فوگرشته در</p>
<p>خویش ببنیال ما از سند و موم معنی دیگر هم پیدا می شود</p>	<p>سوزن کش بکرده چاکلی با گریبان اختلاط بیدار</p>
<p>یعنی اگر دوام را به او (دوام) خوانیم مصدر</p>	<p>او از گرم خونی بای خویش بکینند با سینه ریشان</p>
<p>اصطلاحی - - - - -</p>	<p>اختلاط بختلاطش باللب او خوب بود بلب</p>
<p>(۲) اختلاط - و امم گرفتن قلب اضمیت</p>	<p>من کرد دندان اختلاط بقادر انداز نیازم کرده</p>
<p>و امم گرفتن اختلاط معنی محبت مصنوعی کردن</p>	<p>است بفرزدل با مغز پیکان اختلاط بقارو</p>
<p>حاصل میگرد (ارو) (۱) اختلاط پیدا کرد (۲)</p>	<p>اختلاط کرنا - بقول امیر گرجوشی کرنا - محبت او</p>
<p>منه و کیمه کی الفت بقول آصفیه الفت ظاهر</p>	<p>پایر س پیش آنا (بجر س) نه بود و چار نه بود</p>
<p>جهرتی محبت (جرات س) او درین جور کشتن</p>	<p>نه اختلاط کرده بجهت بجا بهت نسب میان</p>
<p>منه و کیمه کی الفت بمرشته بن الکبات به هم چامی و آ</p>	<p>بهت اچھا ب</p>

اختلاف | کسر اول و نای فوقانی لغت عرب است صاحب آصفی ذکر این کرده از معنی ساکت - بقول صاحب منتخب ناموافق کردن فارسیان این را به معنی حاصل بالمصدر یعنی ناموافق است و استعمال کنند برای معنی مصدری با مصداق مستعد و فرس

مرتب سازند کہ در مطقات می آید (انوری ۵) تا بود از اختلاف جنبش چرخ پیکر اندویش
 و دیگر شاد و بدروز شادیت را مباد و زوال و شب اندویش از زمانہ مباد و (ارو) اختلاف
 (عربی - اردو میں استعمال) بقول امیر - مذکر - اتفاق کی ضد - خلاف ہونا - تا موافقت کرنا (عربی
 امیر) مجھے انکی رائے سے اختلاف ہے۔

<p>اختلاف ماندن استعمال - صاحب اصنافی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ باقی بودن مخالفت (ابوالفرح رونی ۵) تا بہ سخت اختلاف خلق مانند زمین موافق نودہ جز بہ جہاہ (ارو) اختلاف باقی رہنا۔</p>	<p>اختلاف برخاستن (مصدر مطلق) اصنافی ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید کہ دفع شدن و باقی ماندن اختلاف باشد (عربی ۵) اختلاف صور از نوع بشر بر خیزد بہ خامہ عدلت او شود ارچہ کثای (ارو) اختلاف باقی نہ رہنا۔</p>
---	--

اختن | بقول صاحب شمس بالفتح (۱) بیرون کشیدن و بر آوردن و (۲) آینه ختن و
 (۳) برداشتن از بنیاد و دیگر گھسی ذکر این نکرد مؤلف عرض کند کہ ہمین مصدر بالف محدودہ
 بجای خودش مذکور شد معنی اول و دیگر معانی - مخصوص باین باشد و سندی و برکار و بلحاظ
 معنی اختہ کہ می آید بنیال (۴) بمعنی خایہ بیرون کشیدن ہم کہ مجاز معنی اول است عرض میشود
 کہ اصل این (اخ) است کہ صوتی است فطرتی برای بیرون کشیدن بنعم از حلق و گلو
 روشن کردن و فارسیان بزیاوت علامت مصدر بمعنی بیرون کشیدن ہر چیز بحد
 قرار دادند پس ختن اصل است و (آختن) مجذومہ) نتیجہ لب و لہجہ مقامی کہ گذشت

بعضی بر آنند که (آخ) بمقدوده هم صورت گلو روشن کردن باشد و از آن مصدر (آختن) بالمد - قرین قیاس است اما محققین فرس بر لفظ (آخ) ذکر این معنی نکرده اند و در (۱) کنه پنجا - (۲) ملانا - آمیز کرنا - (۳) جز پیر سے اکھاڑنا - (۴) بدھیا کرنا - بقول اخصیته آخته کرنا خصی کرنا -

<p>آخته بقول صاحبان برهان و جامع بروز تخته یعنی خایه بیرون کشیده - خان آرزو در سراج بزکر معنی برهان فرماید که در ترکی معنی اسپ خصی است و بند او را روعه امپبل را راخته بگی گویند - اگر چه معنی بیرون کشیده برسی هم صادق آید لیکن ظاهر درست نباشد چرا که آخته مخفف آخته خواهد بود و در (آختن) بیرون کشیدن خصیه و غیره بطلاق آن دید نشده است بقول ناصری مردی خایه بیرون کشیده و بقول شمس و هفت قلزم یعنی بیرون کشیده مطلقاً صاحب شمس بر خلاف دیگر اهل لغت بضم اول هم معنی کشیده در آورده گوید - صاحب بهار فرماید که معنی چاروای خایه بریده و معنی مطلق</p>	<p>مقطوع از حیوان و اعضا مجاز است و صاحب اندر هم پانزده مؤلف عرض کند که این اهم مفعول است از مصدر (آختن) که گذشت و ما حقیقت ماخذ را هم در اینجا بیان کرده ایم انچه صاحب سراج این را بند آخته بگی ترکی قراری دهد تسامح اوست محققین زبان ترک ذکر این کرده اند و از ماخذ (آختن) تحقیق شد که این لغت فرس است و نسبت در آخته بگی بجایش عرض کنیم تحقیق ما بافتح اصل است و (آخته - بالمد) و لجه مقامی بقول خان آرزو آخته بالمد اصل و (آخته) مخفف آن بدین صورت تباشد که فارسیان (آختن) و آخته را بالمد</p>
--	--

خاص مخصوص کر وہ اند کہ گذشت و اخذ آن کشیدہ باشد و معنی قطع اعضای دیگر ہم بجا آید
 (رخ بامد) صوت گلو روشن کردن و فارسی بشرط صراحت چنانکہ (آختہ کردن مبنی) بمعنی
 نیامدہ برخلاف آن (رخ - بانفتح) بہین معنی بر قطع کردن مبنی - وہم چنین مرعی را کہ غایتاً او
 (رخ تفوی) گذشت پس وہی نیست کہ (آختہ بانفتح) کشیدہ یا بریدہ باشد بانظار موصوف (مرغ
 را اصل نگیریم بالجملہ معنی حقیقی این (۱) بیرون کشیدہ (آختہ) توان گفت مخفی مباد کہ صاحب اند
 باشد مطلقاً (۲) مجازاً خایہ بیرون کشیدہ و معنی خا (آختگان) راجعت مستقل قرار و اوہ ذکر کردہ
 بریدہ اگرچہ بعض متفقین مرد خایہ بریدہ را ہم است مبنی اسپان خایہ کشیدہ کہ ضرورت
 (آختہ) گفتہ اند لیکن در محاورہ فرس استعمال مذاشت (ارو و) (۱) دیکھو لفظ آختہ (۲)
 این اکثر برای اسپ خایہ کشیدہ و خایہ بریدہ (آختہ فارسی ارو و میں استعمال) بقول امیر قاضی
 بنظر آمدہ چنانکہ سلمان ساوجی گوید (۳) شب بسیار آختن کا اسم مفعول) آپ نے فرمایا
 قضیم آختگان ز ارتفاع سنبہ پڑمی کند حال کہ وہ چار پایہ جس کے بیضے لے یا کالڈالے
 بدوش کہستان می آوردند و در کلام تاثیر خود گئے ہوں - اکثر شریر گھوڑوں کو شایتہ اور
 آختہ ہم بنظر آمدہ (۴) خوش خرابی ہا ز نامرد بکرسے یا بیل کو فریب کرنے کے لئے آختہ کرتے ہیں
 عالم می کشم پڑ بخردس آختہ گولی خانہ ما بار اور مرا خانہ جہ سرا کو ہی کہتے ہیں (زرنگین)
 شدیدہ بعض شعرائی عم (آختہ کردن مبنی) ہم بظاہر جتنے ہیں آختہ کے آثار پڑ وہ پاسے
 آوردہ اند کہ بجای خودش مذکور شود - الحاصل جاتے ہیں اس میں تہ زہار پڑ ہم عرض کرتے
 معنی مجازی مطلق (آختہ) اسپ خایہ بریدہ وہ ہیں کہ دکن میں مرغ کے لئے لفظ آختہ استعمال

<p>استعمال این کردہ اندیگی اور ترکی معنی امیر و بلند مرتبہ و (چی) بیای معروف معنی وارندہ پس معنی کہ صاحبان لغت برای این هرود مرکبات گرفته اند غلط نیست و آنچه بہار بخلاف شان تحقیق خود را ذکر کرده است قابل غور معاصرین ترک برخلاف محققین بالانیروند (اردو) امیر نے (اختہ بیگی) کا ذکر کر کے فرمایا ہے کہ وہ شخص جس سے جانورون کے اختہ کرنے کی خدمت متعلق بود اتنی ہم کہتہ ہیں کہ گویا یہ لفظ اردو میں مقصود صاحب بہا عجم کے مطابق مستعمل ہے اور اس موقع کے لحاظ سے نمبر ۱۰ کا ترجمہ داروغہ اصطبل سے اختہ خانہ اصطلاح - بقول بہار (۱) جائے گا و ہتر و امثال آنرا در نجا اختہ کنند فرمایا کہ این از اہل زبان بہ تحقیق پیوستہ و وارستہ ہم ذکر این کردہ (حکیم شفا فی ۵) در اختہ خانہ عالم چو او جاری نیست پختی کہ چو توجاد</p>	<p>صاحب آصفیہ نے لفظ خاصی پر (ہیچرا) اور (خواجہ سرا) کا بھی ذکر کیا ہے۔ امیر نے (اختہ) کا ذکر الف محدودہ میں بھی فرمایا ہے۔ (۱) اختہ بیگی اصطلاح - بقول بہار (۲) اختہ چی ہرود ترکی شخصی را گویند کہ اختہ کردن حیوانات متعلق باو باشد فرماید کہ داروغہ اصطبل را امیر آخور گویند نہ (اختہ بیگی) و این از اہل زبان بہ تحقیق رسیدہ۔ صاحب بھر گوید کہ ہرود ترکی است معنی داروغہ اصطبل و خان آرد و سراج بر لفظ (اختہ) نسبت نمبر (۱) با بھر متفق و وارستہ در ہرود با اتفاق بھر گوید کہ از نصایح ترکی تصدیق این می شود و علامی قہامی در آئین اکبری نیز نوشتہ مؤلف گوید کہ ما بر زلفتن و اختہ) مذکور ماخذ این صراحت کافی کردہ ایم کہ این لغت فارسی زبان است کہ برای نطق اسپ ہم مستعمل پس ترکان ترکیب خود</p>
---	---

<p>کشد بیالانش (دوله سه) خفته و راخته خانه نبلیت پدوش بردوش صد قطار شپش پدوش (ارو) (۱) وہ جگہ جہان چار پائے اختہ کو تبا بقول بھر (۲) طویلہ و اصطلیح و راستہ بر لفظ اختہ بیگی) باتفاق بجریم از حکیم شغالی سندی آورده (سه) غریب رخت اجارہ کرده پد سرگین پیر اختہ خانہ خان آرزو در چراغ مؤید بجز و وار معنی دوم مؤلف گوید کہ بر لفظ اختہ ذکر کرده کہ فارسیان مطلق اسپ را اختہ گویند و سبب همین است کہ عموماً ہر اسپ را اختہ کنند و (اختہ خانہ) قلب اصافت (خانہ اختہ) یعنی خانہ اسپان است کہ اصطلیح باشد و این ظاہر است کہ اسپان وغیرہ را ہماہمی اختہ کنند پس این را معنی اول مخصوص کردن درست نیست و از جمیع اسناد تصدیق معنی دوم می شود بخیا ل</p>	<p>اصنی دوم اصل است و معنی اول مجاز آن - (۱) (ارو) وہ جگہ جہان چار پائے اختہ کو تبا (۲) اصطلیح (عربی ارو و مین مستعمل) بقول امیر گھوڑوں کے باندھنے کا مکان طویلہ۔ یہ لفظ نہ نفع الف صحیح ہے نہ نفع باے موحده (بلکہ کسر اول و نفع طاء مہملہ ہے۔ مؤلف) اختہ کروں مینی (مصدر اصطلاحی) بہ کسر نون اول یعنی بریدن مینی است فارسیان مجازاً اختہ کردن را معنی بریدن (گرفته اند معنی حقیقی اختہ) بجایش گذشت (علیم شغالی) (۳) کر کنندہ مینی تراختہ کنند پد ہر د کہ از و کنندیک اختہ کنند پد تا کی بود این چہار خایہ زیان خوب است کہ مینی تراختہ کنند (ارو) تاک کاٹنا۔</p>
---	---

(۱۲۵۸)

اختیار | کسر اول و تالی فوقانی بقول بہار برگزیدہ و معنی مختار مجاز است و فرماید کہ
 معنی غلبہ و قدرت و تصرف بالفظ و ادون و داشتن و کردن و گذشتن و ہشتن مستعمل -
 مؤلف گوید کہ این لغت عرب است بقول منتجب معنی برگزیدن و بخواہش خود دل بر کاری

بستن - فارسیان این را بدون ترکیب یا مصداق و فرس یعنی حاصل بالمصدر استعمال کنند (۱)
 قدرت و حکومت (۲) یعنی مختار یعنی برگزیده و برگزیننده (کذافی منتهی الارب) و این مختار
 باشد و نیز با مصداق متعدد و فرس یعنی مصدری هم که و رای این معانیست - آمده که در
 لغات ذکرش کنیم (انوری ۱۵) هر کجا رای تو شد رانسی بکاری پز جنبش گردون طفیل
 اختیار (۱۵) اختیار ملوک هفت اعلیم پناج دین خدای ابراهیم (شیخ نظامی
 ۱۵) مونس خاص شهریار منم و ورکینزانش اختیار منم پز صاحب سوار السبیل گوید که این
 ترکی هم هست یعنی (۳) شیخ و بزرگ (منتهی) اگر این را تسلیم کنیم ضرورت معنی دوم که با شاد
 کلام شعر اسپدا کرده اند باقی نماند و معنی شعر بدستی حاصل شود صاحب کثر که محقق ترکی است
 فرماید که اختیار (۱) و ترکی زبان معنی شیخ و کبر است و حق معنی صاحب (کذافی لغات
 ترکی) پس معنی سوم و ترکی بحسب قول صاحب سوار السبیل درست باشد بیف است
 که دیگر محققین ترکی زبان از لفظ (اختیار) سکوت ورزیده اند (ارو) اختیار (عربی -
 اردو میں مستعمل) بقول امیر بزرگ (۱) قدرت و حکومت (مومن ۱۵) اس آسمان کارخ پیر
 جد بهر چاهون پز دیا ہے کیا طیش دل نے اختیار مجھے (۲) مختار (عربی - اردو میں
 مستعمل) بقول صاحب آصفیه با اختیار - اختیار کیا گیا - چا گیا - چا نا گیا (۳) بزرگ
 (فارسی - اردو میں مستعمل) بڑا عمر رسیدہ - مغز - شریف -

اختیار آمدن	استعمال - صاحب معنی	توارا شدن و عادت افتادن و پسند آمدن چا
ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که چا	سعدی شیرازی گوید (شرفی) کی را از دوستان گنتم	

اتشاء سخن گفتن نسبت آن اختیار آمدہ است الخ و یا گیا ہے " آپ فرماتے ہیں کہ اس جگہ (ارو) گوارا ہونا۔ عادت پڑنا۔ پندانا۔ روزوں سے) کھانے پینے کی قسم کھانی ہے تجھ بن ہمنے کہ (اختیار عطا کرنا بھی کہہ سکتے ہیں۔ جو کہاٹنے سوکب ہمنے گوارا نکلیاؤ۔

اختیار بدست مختار (مقولہ) صاحبان

اختیار افتادون استعمال۔ صاحب معنی ذکر خزانہ و امثال فارسی ذکر این کردہ از محل استعمال

این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ مراد ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان چون کسی را

د اختیار آمدن است کہ گذشت چنانکہ از شیب و فراز چیری آگاہ کنند و ختم کلام

سعدی شیرازی گوید (شر) " سیاہ گوش را استعمال این کنند مقصود این باشد کہ ہر چہ با اختیار

گفتند ترا ملازمت شیر بچہ وجہ اختیار افتاد مانود طاہر کردیم و آگاہ نمودیم آئندہ با اختیار

را رو) دیکھو اختیار آمدن۔ شہادت کہ بران عمل پیرا شوید یا برخلاف آن

اختیار بنشین استعمال۔ صاحب معنی روید (ارو) یہی مقولہ فارسی اردو میں بھی

ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ مستعمل ہے۔ امیر فرماتے ہیں کہ کسی کو سبھا فی

دادن اختیار باشد و سپرد کردن اختیار بدگری اور نصیحت کرنے میں ختم سخن یون کرتے ہیں

کہ ہر چہ خواہد بکند (صائب) دور نشاط کہ ہمیں سبھانے سے نسر و کار تھا اب مانو نہ

نقطہ پر کار بستہ است ہر داند اختیار سر خود مانو جو چاہو کرو تھا رہو اور بیشتر اس مقولہ کے

بدار بخش (ارو) اختیار دینا۔ بقول امیر پہلے آئندہ کا لفظ ملا کے یون بولتے ہیں

اقتدار دینا (فقہ) انکو سرکار سے بڑا اختیار آئندہ اختیار بدست مختار

<p>(۱) اختیار برون استعمال - صاحب صنفی (ارو) اختیار رہنا - رشک (۵) اسے</p>	<p>(۱) اختیار برون استعمال - صاحب صنفی</p>
<p>ذکر این کردہ از معنی ساکت و سندی از صاحب رشک اختیار رہا کوی یارین پڑھنے سے پیش کردہ (۵) بیاض گردن او دست را وہاں سے نکالا نکل گیا پڑھنے سے</p>	<p>ذکر این کردہ از معنی ساکت و سندی از صاحب رشک اختیار رہا کوی یارین پڑھنے سے پیش کردہ (۵) بیاض گردن او دست را وہاں سے نکالا نکل گیا پڑھنے سے</p>
<p>زکار برو پڑھنے بیاض خوش قلم از دست اختیار پڑھنے مولف گوید کہ ازین سند مصدر اختیار دادن استعمال - صاحب صنفی</p>	<p>زکار برو پڑھنے بیاض خوش قلم از دست اختیار پڑھنے مولف گوید کہ ازین سند مصدر اختیار دادن استعمال - صاحب صنفی</p>
<p>مؤلف گوید کہ ازین سند مصدر اختیار دادن استعمال - صاحب صنفی</p>	<p>مؤلف گوید کہ ازین سند مصدر اختیار دادن استعمال - صاحب صنفی</p>
<p>(۲) اختیار برون از دست یا اختیار از دست برون یعنی بی اختیار کردن پیدا می شود (ارو) (۱) و (۲) بے اختیار کرنا اختیار سے لینا - بقول امیر حکومت اور</p>	<p>(۲) اختیار برون از دست یا اختیار از دست برون یعنی بی اختیار کردن پیدا می شود (ارو) (۱) و (۲) بے اختیار کرنا اختیار سے لینا - بقول امیر حکومت اور</p>
<p>اختیار سے لینا - بقول امیر حکومت اور مقدار سلب کر لینا (فقہ) رعایا ایسی مالان ہوئی کہ چارہی دن میں سارا اختیار ان سے لیا گیا -</p>	<p>اختیار سے لینا - بقول امیر حکومت اور مقدار سلب کر لینا (فقہ) رعایا ایسی مالان ہوئی کہ چارہی دن میں سارا اختیار ان سے لیا گیا -</p>
<p>اختیار برون استعمال - صاحب صنفی اختیار روشن استعمال - صاحب صنفی</p>	<p>اختیار برون استعمال - صاحب صنفی اختیار روشن استعمال - صاحب صنفی</p>
<p>ذکر این کردہ از معنی ساکت مولف گوید کہ یعنی حاصل برون اختیار باشد در حال شرفی</p>	<p>ذکر این کردہ از معنی ساکت مولف گوید کہ یعنی حاصل برون اختیار باشد در حال شرفی</p>
<p>سب از آستان شریف تو گرفتار دم دور پڑھنے گمان مبر کہ درین کارم اختیاری بود پڑھنے</p>	<p>سب از آستان شریف تو گرفتار دم دور پڑھنے گمان مبر کہ درین کارم اختیاری بود پڑھنے</p>

<p>اختیار پذیر بهر کاغذ باد مصحف را متجزا کردن است - - - - -</p>	<p>گوید که مرادف (اختیار کردن) است کمی است و از همین سنار - - - - -</p>
<p>(۴) اختیار کردن کار بمعنی مصروف</p>	<p>(۲) اختیار فرمودن مقام بمعنی گزیدن</p>
<p>کار شدن (صائب ۵) فردا برنده صاحب کار پروازان تو به از تن آسانی نگر وی</p>	<p>مقام پیدای شود (ار ۹) و بجهود اختیار کردن (۳) مقام اختیار کرنا -</p>
<p>اختیار کار حیف پذیر - - - - -</p>	<p>(۱) اختیار کردن استعمال - صاحب صفتی</p>
<p>(۵) اختیار کردن کومی بمعنی گزیدن</p>	<p>ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که</p>
<p>کومی (ظهوری ۵) در جان انچنان هوای نیست پذیر کو اختیار باید کرد پذیر - - - - -</p>	<p>که استعمال این عام است یعنی (اختیار کردن) چیزی بمعنی گزیدن آن چیز چنانکه - - - - -</p>
<p>(۶) اختیار کردن گوشه بمعنی عزت</p>	<p>(۲) اختیار کردن شکیانی بمعنی پشیمان</p>
<p>گزیدن (صائب ۵) گوشه گناسنی کردیم صائب اختیار پذیر خویش را این چشم شور اختر</p>	<p>شدن (صائب ۵) زباده توبه نمودن بمخروست پذیر چگونگی عقل پشیمانی اختیار کند پذیر - - - - -</p>
<p>ساختیم (ار ۹) (۱) اختیار کرنا - بقول بهر</p>	<p>(۳) اختیار کردن چیزی بر چیزی بمعنی</p>
<p>ترک کرنا) کاغذ گوارا کرنا - (ناسخ ۵)</p>	<p>ترجیح دادن یک چیز بر چیز دیگر باشد چنانکه</p>
<p>چهور کرانی تعلق کر تو اصنع اختیار رتبه مسجد</p>	<p>صائب گوید (۵) بر علم زبهار کن تندی</p>
<p>کاسه کاسه محراب سے پذیر (۲) شرمند</p>	<p>اختیار پذیر است بل بجا زود و در بین آتش</p>
<p>ایک کو دوسرے پر ترجیح دینا -</p>	<p>(۵) بر غموشی گفتگوی پوچ کردن</p>

۱۷۸۲